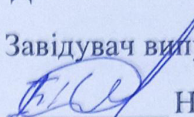

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ІНФОРМАЦІЇ ТА
РЕГІОНАЛЬНИХ СТУДІЙ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач випускової кафедри

Ніна РЖЕВСЬКА

« 15 » 06 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

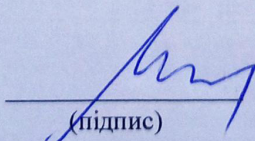
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ СУСПІЛЬНІ
КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
«МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»

**Тема: «ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ САУДІВСЬКОЇ
АРАВІЇ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ»**

Виконавець: здобувач 4 курсу, 408 групи, Аль Аас Назар Хуссейнович

Керівник: доктор політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин,
інформації та регіональних студій Седляр Юлія Олександрівна

Нормоконтролер

(підпис)

Олексій МЕНДРІН

(ПБ)

КИЇВ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ САУДІВСЬКОЇ АРАВІЇ.....	6
1.1. Теоретичні засади дослідження сучасної зовнішньої політики Саудівської Аравії	6
1.2. Бібліографія та джерельна база дослідження.....	12
РОЗДІЛ 2. БЛИЗЬКИЙ СХІД У СУЧАСНІЙ ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ САУДІВСЬКОЇ АРАВІЇ.....	17
2.1. Роль Саудівської Аравії у формуванні регіональної Близькосхідної системи безпеки.....	17
2.2 Динаміка розвитку відносин зі стратегічними партнерами Близькосхідного регіону	21
2.3. Іран у сучасній системі зовнішньополітичних пріоритетів Саудівської Аравії	25
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ САУДІВСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЯХ.....	33
3.1. Міждержавні відносини Саудівської Аравії із США у сучасних геополітичних умовах.....	33
3.2. ЄС у контексті політико-дипломатичних пріоритетів Саудівської Аравії	42
3.3. КНР у сучасній дипломатії Саудівської Аравії.....	47
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57
ДОДАТКИ.....	65

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що в сучасних умовах перетворення міжнародної системи, яка супроводжується зростанням конфліктів, Близький Схід залишається одним з найнебезпечніших «гарячих точок» світу. Це пояснюється складною геополітичною конфігурацією сил, які сформувалися внаслідок історичних подій, релігійних та етнічних конфліктів, а також недемократичних та відсталих політичних систем. Усе це впливає на неоднорідність регіону.

Проте, Близький Схід має ключове значення для всієї світової системи міжнародних відносин. Це пов'язано з його геополітичним положенням на стику трьох континентів, наявністю природних ресурсів та його історико-культурним значенням. В таких умовах все більшого значення набуває боротьба за лідерство на Близькому Сході між провідними регіональними гравцями.

Одним із таких є Королівство Саудівської Аравії. Зовнішня політика країни перебуває в процесі активного перегляду та модернізації відповідно до сучасних викликів. Дослідження сутності цієї політики, її стратегічних цілей та перспективи реалізації є ефективним регіональним елементом для розуміння ситуації в рамках близькосхідної підсистеми міжнародних відносин.

Актуальність дослідження зовнішньої політики Саудівської Аравії пояснюється її важливою роллю як на регіональному рівні, так і в межах ісламського світу в цілому. Амбітна політика Саудівської Аравії має на меті забезпечити свою домінуючу позицію на Близькому Сході і статус лідера в мусульманському світі.

Проте для досягнення цих цілей саудівській владі необхідно вдосконалити зовнішньополітичні інструменти та підходи. Це особливо важливо в контексті активізації інших країн регіону, зокрема Ірану, який просуває свою експансіоністську та реваншистську політику з метою зміни балансу сил у регіоні.

Об'єкт дослідження – зовнішньополітичні пріоритети Саудівської Аравії.

Предмет дослідження – зовнішньополітичні пріоритети Саудівської Аравії у сучасних міжнародних відносинах.

Мета роботи – дослідити проблематику зовнішньополітичних пріоритетів Саудівської Аравії у сучасних міжнародних відносинах.

Виходячи з мети дослідження нами були поставлені такі **завдання**:

1. Дати загальну характеристику теоретичним засадам дослідження сучасної зовнішньої політики Саудівської Аравії і розглянути бібліографію та джерельну базу дослідження;

2. Проаналізувати роль Саудівської Аравії у формуванні регіональної Близькосхідної системи безпеки та дати характеристику розвитку відносин зі стратегічними партнерами Близькосхідного регіону;

3. Розглянути відносини з Іраном у сучасній системі зовнішньополітичних пріоритетів Саудівської Аравії;

4. Простежити міждержавні відносини Саудівської Аравії із США у сучасних геополітичних умовах;

5. Проаналізувати особливості відносин ЄС у контексті політико-дипломатичних пріоритетів Саудівської Аравії;

6. Розглянути роль КНР у сучасній дипломатії Саудівської Аравії.

Методологічну основу дослідження становить комплекс методів і прийомів, які використовувались у написанні наукової роботи. Її написання забезпечувалось шляхом використання і поєднання загальнонаукових та спеціальних історичних методів аналізу та синтезу, класифікації, періодизації і проблемного підходів. Автором було використано SWOT-аналіз, в якому було розглянуто можливості та загрози для політики КСА. Концептуальному викладу матеріалу та формулюванню положень і висновків слугувало використання проблемно-хронологічного та історико-порівняльного методів.

Апробація отриманих результатів: Зміст і результати дослідження висвітлювалися у виступах на всеукраїнських конференціях із міжнародною участю, зокрема: «Політ – 2023», а також «Шевченківська весна – 2023» .

Основні положення дипломної роботи було викладено в публікаціях: «Основні вектори зовнішньої політики Саудівської Аравії» [2], а також «КНР у зовнішній політиці Саудівської Аравії» [1].

Структура роботи обумовлена завданнями та метою дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що розподілені на підрозділи, загальних висновків та списку використаних джерел (69). Загальний обсяг роботи – 71 сторінка, з яких 59 – основний текст.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ САУДІВСЬКОЇ АРАВІЇ

1.1. Теоретичні засади дослідження сучасної зовнішньої політики Саудівської Аравії

Саудівська Аравія, як ключовий гравець на Близькому Сході, є об'єктом інтересу для детального дослідження її ролі в цьому надзвичайно динамічному регіоні. Країна володіє великим впливом і важливою геополітичною позицією, що робить її однією із ключових гравців у регіональних справах.

Саудівська Аравія, офіційна назва – Королівство Саудівська Аравія, є країною, розташованою на Аравійському півострові, на південному сході Азії. Вона межує з Єменом на півдні, Об'єднаними Арабськими Еміратами та Катаром на східному узбережжі, Оманом на південному сході, Іраком на північному сході, Йорданією на північному заході та Кувейтом на північному сході.

Саудівська Аравія є найбільшою країною Близького Сходу, охоплюючи площу близько 2 149 690 квадратних кілометрів. Її населення оцінюється близько 35 мільйонів осіб.

Столицею Саудівської Аравії є місто Єр-Ріад, а офіційною мовою є арабська. Країна використовує іслам як офіційну релігію, і її законодавство обґрунтовується на ісламському праві, відомому як шаріат.

Саудівська Аравія є найбільшим виробником нафти у світі і володіє значними енергетичними ресурсами, що надають їй значну економічну потужність і вплив на світову економіку. Експорт нафти є основним джерелом доходів країни. Уряд Саудівської Аравії проводить політику, спрямовану на розвиток інших галузей економіки, щоб зменшити залежність від нафтових доходів.

Крім того, вона виступає як ключовий учасник у міжнародних переговорах щодо ринку нафти та співпраці з іншими країнами. Однак, країна також стикається з рядом зовнішніх викликів.

Зовнішня політика Саудівської Аравії може бути описана як активна та амбітна, спрямована на захист інтересів країни на регіональному та світовому рівнях. Основні складові зовнішньої політики Саудівської Аравії включають наступні аспекти:

1. Регіональне лідерство: Саудівська Аравія прагне зайняти провідну роль у регіоні Близького Сходу. Країна активно впливає на події в регіоні, співпрацює з іншими країнами з метою досягнення своїх стратегічних цілей.

2. Співробітництво зі Заходом: Саудівська Аравія підтримує близькі відносини з країнами Заходу, зокрема зі США, Великою Британією та Європейським Союзом. Вони співпрацюють у сфері безпеки, енергетики, торгівлі та інвестицій.

3. Боротьба з тероризмом: Саудівська Аравія вважає боротьбу з тероризмом одним із своїх пріоритетів. Країна активно співпрацює з міжнародними партнерами для боротьби з екстремістськими групами та фінансуванням тероризму.

4. Конфлікти на Близькому Сході: Саудівська Аравія бере активну участь у розв'язанні конфліктів на Близькому Сході, зокрема в Сирії та Ємені. Вона підтримує опозиційні групи та коаліції, які спрямовані на зміну політичного ландшафту в цих країнах.

Зовнішньо, Саудівська Аравія знаходиться в середині конфлікту та напружених відносин на Близькому Сході. Вона має складні стосунки з Іраном та бере участь у війні в Ємені. Крім того, країна впливає на політичні процеси в ісламському світі в загальному [68].

Релігійний чинник номінально та на рівні традицій впливає на політичну систему Саудівської Аравії, разом з тим, він стає інструментом риторики протистояння з регіональним конкурентом – Ісламською республікою Іран. Для Королівства відбувається сек'юритизації низки загроз, які потребують політичної та військової реакції [33, с. 15].

Релігійна риторика використовується для усвідомлення загрози з боку Ірану та для підтримки національного єдинства та підтримки уряду. Така практика сприяє утвердженню релігійного легітимітету Королівства та зміцненню його позицій як лідера світового сунітського ісламу. У той же час вона також допоможе контролювати внутрішній спокій та підтримувати стабільність у країні.

Отже, релігійний чинник у Саудівській Аравії має подвійну роль: впливає на політичну систему внутрішньо, сприяючи секюритизації загроз, і зовні, як інструмент, що має риторіку у протистоянні з Іраном [33, с. 16].

Політична ситуація може бути умовно поділена на три напрямки: праві, центристи і ліві. Праві залишаються перед собою завдання модернізації та можливого створення власного ядерного потенціалу. Центристи є противниками соціальних реформ, а ліві представлені духівництвом і широкими верствами населення, які прагнуть до радикальної ісламізації королівства.

У контексті правової системи та джерела права можна виділити кілька основних елементів.

Першим є мусульманське право, яке залишається некодифікованим і функціонує в формі доктрини. Однак ханбалітська доктрина, яка забороняє використання аналогії як джерело права, вже не використовується.

Другим елементом є законодавство, яке закріплює норми мусульманського права. Це офіційно визнані правові норми, що регулюють певні аспекти життя у мусульманському суспільстві.

Третім елементом є нормативно-правові акти, які розглядаються як форма регулювання процедур і організаційних питань, що традиційно не регулюються мусульманським правом. Цей акт забезпечує роль рішень, менших для дій мусульманського права.

Офіційна концепція полягає в тому, що єдиним законодавцем є Аллах, а його воля виражена в шаріатах, які базуються на Корані і Суні. Отже держава виконує нормотворчі функції в межах шаріату [34].

Саудівська Аравія має політичну систему, яка базується на союзі між правлячою родиною Аль-Сауд і представниками релігійних кіл, які

персоніфіковані в Раді вищих улемів (мусульманських правознавців). Цей альянс сформувався як національна традиція ще з часів створення першого саудівського королівства в 18 столітті, коли ідеї Мухаммеда Абдель Ваххаба, мусульманського реформатора та прибічника салафітського напрямку в ісламі, стали ідеологією цієї держави та майбутніх державних утворень.

Аналізуючи механізми формування політики Саудівської Аравії, можна відмітити існування офіційних та неофіційних структур у системі прийняття зовнішньополітичних рішень. Хоч Саудівська Аравія офіційно є теократичною монархією, визначається система існуючих в країні владних відносин як «ісламська консультативна та конституційна монархія», що формально показує наявність «плюралістичності інститутів у Королівстві, які впливають на прийняття політичних рішень».

Серед елементів політичної системи Саудівської Аравії варто виділити офіційні центри національної влади, такі як Король, Рада міністрів (орган з виконавчими повноваженнями, очолюваний Королем), міністерства та відомства, а також протопарламент - Консультаційна рада (Рада шури)(покликана розробляти рекомендації уряду з питань соціально-економічного розвитку країни, міжнародного та внутрішнього життя).

Король має владу проводити зовнішню політику, а міністерства внутрішніх і закордонних справ, оборони, авіації та інші вважаються інструментами підтримки влади.

Варто звернути увагу на роль родинних зв'язків у монархії, питання спадковості вирішується через призначення майбутніх претендентів на трон на ключові посади.

На практиці виконується призначення представників родини Аль-Сауд на ключові посади, а пост міністра юстиції зазвичай займає член родини Аль-Ваххаб (Аль-Шейх). Близьке оточення короля розробляє загальну політику, встановлює основні шляхи вирішення проблеми, а міністри підтримують вказівки від короля. На практиці міністр закордонних справ є крон-принцем і фактично наступним

королем. Загалом крон-принц має більш впливову роль у політичному процесі держави, визначаючи курс і самостійно реалізуючи зовнішню політику.

Після того, як Сальман став королем у 2015 році, крон-принцем став його племінник Мохаммед Бін Найєф, а його заступником став Мохаммед Бін Сальман. Мохаммед Бін Сальман обіймав пост міністра внутрішніх справ та оборони, а його заступником був міністр закордонних справ. Він фактично керував саудівською політикою в регіонах і грав ключову роль у запуску повітряної кампанії в Ємені. Крім того, він обіймає ряд інших посад у державі та фактично проводить незалежну політику, користуючись підтримкою Короля.

Отже, релігійний фактор впливає на зовнішню політику Саудівської Аравії як на концептуальному рівні, забезпечуючи ідеологічне лідерство в регіонах та в ісламському світі, так і на практичному рівні його реалізації.

Якщо релігійні протиріччя є основою суперництва з іншими країнами регіону, зокрема з Іраном, то в остаточному контексті релігійна мотивація стає ефективним інструментом здійснення власної політики за межами державних кордонів.

Ще одним інструментом, що формує інститут зовнішньої політики, є Консультативна рада, створена за призначенням короля у 1992 році. До складу ради входять вчені та люди зі знаннями, які, керуючись джерелами ісламського шариату, працюють заради добробуту суспільства, захищаючи єдність суспільства, основи державності та інтереси нації (згідно зі статтею 2 Основного нізаму правління – актом конституційного характеру, розробленим королем Фахадом Аль Саудом в 1992 році) [5, с.52].

Консультативна рада мала завдання формувати і висловлювати свою думку щодо державної політики, яку розробила Рада міністрів. Її члени отримували можливість вивчати і вносити поправки до законодавчих актів, міжнародних угод, договорів і концесій.

Важливим кроком у розвитку правового забезпечення зовнішньополітичного курсу королівства було створення Ради вищих улемів у 1971 році. У її компетенції були питання, які цікавили правителя з точки зору відповідності шариату та надання

рекомендацій з релігійних питань, що мали відношення до прийнятих законів [5, с. 60].

Передумовою для такої ініціативи була конкретна зовнішньополітична лінія, яку проводило королівство. Особливістю цієї лінії була наявність «незмінних принципів і норм» діяльності, які були закладені в основі королівства Абдель Азізом Ібн Саудом, його творцем. Самоідентифікація держави, яку дотримувалися всі правителі Саудівського королівства, визначала їх діяльність у сфері зовнішньої політики.

Для Саудівської Аравії відбувається сек'юритізації зовнішніх загроз на внутрішньополітичні проблеми. Країна не має чітко визначених стратегій або основ зовнішньої політики, які визначали б основні вектори та загрози для Королівства, але доповіді ключових посадовців досить чітко розповідають про їхні погляди та переваги.

Туркі Аль-Фейсал, посол Саудівської Аравії в США та Великобританії та генеральний директор розвідки Саудівської Аравії з 1977 по 2001 рік, у своїй доповіді 2013 року в Гарварді [52], сформував основні переваги зовнішньої політики Саудівської Аравії:

1. Саудівська Аравія прагне посилити союзи як у регіоні, так і за його межами, сприяючи стабільності в сусідніх державах. Країна гарантує принцип невторчання у внутрішні справи інших країн.

2. Вирішення всіх конфліктів та встановлення миру має бути пріоритетом наступного десятиліття.

3. Якщо мир можливий лише через співпрацю, довіру, діалог та взаємоповагу, Саудівська Аравія буде продовжувати виступати посередником між конфліктуєчими сторонами. Політичні, економічні та соціальні реформи є першочерговими для прогресу та забезпечення процвітання.

4. Основною загрозою для Саудівської Аравії є Іран. Не дивлячись на ідеологічні розбіжності, Саудівська Аравія висловлює занепокоєння щодо ядерної програми Ірану, яка повинна бути мирною, а також вторчання Ірану в конфлікти в регіоні.

5. Саудівська Аравія прагне створити зону на Близькому Сході, вільну від зброї масового знищення (ЗМЗ), і встановити режим санкцій за її порушення.

6. Розв'язання ізраїльсько-палестинського конфлікту залишається пріоритетом зовнішньої політики Саудівської Аравії.

7. Королівство прагне зробити Ірак активною складовою арабської спільноти та допомогти йому позбутися іранського впливу.

8. Ємен стає загрозою для Саудівської Аравії, яка включає проблему біженців, загрозу терористичної діяльності через наявність терористичних організацій на його території, а також виклики, пов'язані з подальшим розпадом держави.

9. Саудівська Аравія має дві мети в енергетичній сфері: забезпечити геополітичну значимість країни шляхом постійних поставок вуглеводнів і виконати плани виробництва та використання відновлювальних джерел енергії до 2020 і 2032 років [52].

Автором було здійснено SWOT–аналіз, який допомагає оцінити сильні та слабкі сторони об'єкту, а також можливості та загрози, з якими країна зіткнулася у своїй зовнішній політиці. Цей аналіз розкриває сутність основних сучасних векторів зовнішньої політики Саудівської Аравії. (див. Додаток В).

Таким чином, Саудівська Аравія продовжує виступати як лідер в ісламському світі, на Близькому сході та в Перській затоці, що відображається в глобальних регіональних конфліктах. Країна наголошує на загрозі іранської політики для своїх інтересів, одночасно заявляючи про допомогу сусідам.

1.2. Бібліографія та джерельна база дослідження

Українські історики і політологи, які досліджують проблематику близькосхідного регіону, стикаються з недоліком спеціальної праці, присвяченої зовнішньополітичним пріоритетам Саудівської Аравії в сучасних міжнародних відносинах.

При цьому, на фоні значного обсягу вітчизняної наукової літератури, що стосується близькосхідної проблематики, цей дефіцит особливо відчутний. Україна змінює важливу роль у геополітичних процесах регіону та активно розвиває зовнішньополітичні відносини з Саудівською Аравією. За останні роки відбулися помітні зрушення: відзначимо праці українських вчених О . Коппель [23-26], Б. Парахонського, С. Пархомчук , В. Швед [49 -51] та інші.

Серед важливих наукових досліджень вітчизняних експертів з проблематики країни Перської затоки можна виділити кілька праць. Наприклад, у роботі історика та ісламознавця Н. Пророченко досліджуються процеси модернізації та демократизації арабських держав, аналізуючи їх через призму ісламських традицій [39;40]. Також, праці Ю.А Магеррамової [33;34]. та Ю.С Скорохода присвячені аналізу різних аспектів зовнішньої політики Саудівської Аравії [46].

Варто встановити, що саме в даних дослідженнях вітчизняні експерти звертають увагу на важливі аспекти саудівського суспільства, економіки та зовнішньої політики, щоб краще розуміти цю країну та її роль у світових справах.

У статті В. Шведа, яка брала участь у міжнародній конференції «Затока і світ» в Ер-Ріаді з 3 по 5 грудня 2011 року, розглядаються різноманітні питання, пов'язані із зовнішньою політикою арабських монархій, зокрема Саудівської Аравії, та сучасними досягненнями та перспективами їх інтеграції в в рамках Ради співробітництва арабських держав Перської затоки [51].

Однією з перших наукових праць в історіографії незалежної України, присвячених сучасній історії та розвитку-членів Ради співробітництва арабських держав Перської затоки, є монографія О. Коппель «Перська затока: проблема безпеки в 80-ті - 90-ті роки» , яка була опублікована в 1998 році [25].

О. Коппель продовжувала активно досліджувати дану проблематику навіть після публікації своєї монографії.

В. Гребцов досліджує питання концептуального забезпечення політики США в Перській затоці [14 с. 74-78].

У своїй монографії Н.В. Слободян, пропонує цікавий аналіз політики США в Перській затоці [43 с. 169-172].

Останнім часом українські сходознавці активно досліджують відносини України з країнами «аравійської шістки».

У першу чергу це аналітична доповідь «Стратегія активізації співпраці України з державами Перської затоки», яку розробили співробітники Одеського філії Національного інституту стратегічних досліджень у 2011 році. Автори доповіді – О. Волович, В. Макух і А. Поспелов – зосередилися на аналізі сучасного стану та перспектив співробітництва України з арабськими монархіями в енергетичному, військово-технічному, агропромисловому та інвестиційному секторах [35, с. 66-70].

Також у вітчизняному сходознавстві можна виділити монографії А.Голікова, С. Гасіма і М. Рубцова «Співробітництво України з арабськими державами Перської затоки» у 2010 році. У цій роботі проведено аналіз накопиченого досвіду двосторонньої співпраці та оцінено перспективи подальшого розвитку [11, с. 131].

Ще одним визнаним фахівцем у цій галузі є український науковець Д.Серов, який у своїй роботі розглядає арабські країни Перської затоки як стратегічний пріоритет української близькосхідної політики. Він опирається на дослідження когорти вітчизняних науковців, що займаються трансформаційними процесами в арабському світі загалом [42, с. 177-188].

Наприклад, О. Волович розглядає особливості глобалізації в арабських країнах, а Л. Гарник досліджує взаємодію факторів авторитаризму та демократії у модернізації політичних режимів на Близькому Сході [8;10]. Дослідник А. Захарченко простежує еволюцію проблеми регіональної безпеки в контексті трансформаційних процесів в регіоні [19]. Н. Латигіна аналізує вплив ісламського чинника на характер демократичних змін на Близькому Сході [31].

Слід зазначити, що наукові публікації щодо взаємовідносини Ізраїлю з Саудівською Аравією майже відсутні, за виключенням статті В. Шведа, яка розглядає відносини між Ізраїлем та арабськими країнами Перської затоки в 2016 - 2019 роках [51].

Серед зарубіжних дослідників, які глибоко вивчають дану тему, можна відзначити Г. Гауса, А. Міллера, Дж. Чакмена та інші. На думку автора, в цій

досліджуваній темі існує низка проблем і питань, які потребують більш ретельного дослідження, наприклад, проблема впливу релігійного чинника на розбудову системи міждержавного співробітництва Саудівської Аравії як із країнами Близького Сходу, так і з позарегіональними державами.

Особливу увагу даним аспектам питання приділяють американські науковці. Зокрема, К. Ульріхсен досліджує історію формування та розвиток відносин між аравійськими монархіями та Ізраїлем [63]. У.Робек, виконавчий віце-президент Вашингтонського інституту арабських країн Перської затоки, аналізує вплив Угод Авраама на розвиток безпекової ситуації в регіоні протягом року після їх підписання [66].

Отже, Саудівська Аравія продовжує позиціонувати себе як лідера в ісламському світі, а також у регіоні Близького Сходу та Перської затоки, що виявляється через її активну участь у регіональних конфліктах. Зовнішня політика Саудівської Аравії обґрунтовується ідейними політичними принципами та релігійною доктриною ісламу, які реалізуються державними інститутами Королівства. Деякі з ключових політичних елементів, які впливають зовнішню політику, включають ісламські принципи, регіональну динаміку, проблеми безпеки, економічні інтереси та регіональні альянси.

Важливо відзначити, що стратегії зовнішньої політики можуть змінюватися з часом, і фактори можуть мати різний рівень впливу в різні періоди. Зовнішня політика Саудівської Аравії часто характеризується прагматизмом, двосторонньою дипломатією та поєднанням «м'якої сили» і «розумної сили».

Саудівська Аравія активно використовує свої економічні ресурси, релігійний вплив і стратегічне позиціонування для досягнення своїх цілей. Країна застосовує комбінацію дипломатичних каналів, публічної дипломатії, економічних стимулів і іноді навіть військових втручань, щоб захистити свої інтереси і збільшити свій регіональний вплив.

Важливо відзначити, що зовнішня політика Саудівської Аравії є складною і має багато аспектів, і на неї можуть впливати різні фактори, такі як внутрішня політика, зміни в лідерстві та зовнішні тиски. Автор відзначає, що є дефіцит

спеціальних праць українських істориків і політологів, присвячених зовнішньополітичним пріоритетам Саудівської Аравії в сучасних міжнародних відносинах, хоча вітчизняна наукова література щодо проблематики Близького Сходу має суттєві досягнення.

Важливо проводити дослідження з урахуванням контексту і особливостей Саудівської Аравії, таких як її релігійна, культурна та історична спадщина, політична система, економічні потенціали та геостратегічне положення. Такий підхід дозволить отримати більш повне уявлення про сутність зовнішньополітичних пріоритетів та стратегій країни.

Дослідження з цих напрямів можуть бути проведені за допомогою аналізу політичних документів, академічних джерел, експертних оцінок та інтерв'ю з фахівцями. Крім того, важливим є вивчення реакції інших країн та міжнародних акторів на зовнішню політику Саудівської Аравії, що дозволить зрозуміти складні динаміки та можливі наслідки її дій.

Здійснення досліджень в цих напрямках сприятиме поглибленню наукових знань про роль Саудівської Аравії в світі, а також сприяє формуванню більш обґрунтованих стратегій та політик у розробці зовнішньої політики країни.

РОЗДІЛ 2

БЛИЗЬКИЙ СХІД У СУЧАСНІЙ ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ САУДІВСЬКОЇ АРАВІЇ

2.1. Роль Саудівської Аравії у формуванні регіональної Близькосхідної системи безпеки

Саудівська Аравія відіграє важливу роль у формуванні регіональної Близькосхідної системи безпеки. Країна активно співпрацює з іншими країнами регіону з метою забезпечення стабільності та безпеки. Вона виступає як один із ключових гравців у вирішенні конфліктів та протидії загрозам безпеці, зокрема тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення. Саудівська Аравія також активно сприяє розвитку регіонального співробітництва, включаючи формування коаліцій та альянсів з іншими країнами. Дана діяльність спрямована на зміцнення стабільності та захист своїх інтересів у регіоні Близького Сходу.

Саудівська Аравія формує свою зовнішньополітичну концепцію, враховуючи релігійний чинник та свою ідентифікацію як ісламської держави. Вона вважає себе центральною ланкою світової мусульманської спільноти і надає перевагу мирному врегулюванню конфліктів у мусульманському світі та протидії тероризму.

Основними завданнями її зовнішньополітичного курсу є забезпечення регіональної безпеки, підтримка солідарності з арабськими та ісламськими країнами, збереження світу та стабільності на міжнародному рівні та надання економічної допомоги. Королівство активно втручається в конфлікти в регіонах, що часто є наслідком протистояння з Іраном [3].

Аналізуючи вектори безпекової політики Саудівської Аравії, можна виділити наступні напрямки:

1. **Захист території:** Королівство Саудівської Аравії ставить перед собою завдання створення нової безпекової парадигми для захисту своїх північних, південних кордонів та узбережжя. Для досягнення цієї мети КСА інвестує в дослідження та розвиток військової сфери.

2. Боротьба з тероризмом: Саудівська Аравія прагне продовжувати успішні антитерористичні зусилля, включаючи об'єднання зусиль і реабілітацію та реінтеграцію країни, таких як Ємен та Ірак, що потерпають від терористичної активності.

3. Підтримка стратегічних союзників: Саудівська Аравія надає підтримку своїм стратегічним союзникам у регіоні, співпрацюючи з ними для забезпечення стабільності та безпеки.

4. Посилення влади: Королівство Саудівської Аравії прагне посилити свою владу і вплив як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівнях, щоб захистити свої інтереси та забезпечити стабільність.

5. Протистояння розширенню засобів масового знищення: Саудівська Аравія активно протистоїть розширенню засобів масового знищення в регіонах та підтримує міжнародні заходи щодо контролю над зброєю та недопущення її поширення.

Єменська проблема є основним пріоритетом для Саудівської Аравії (КСА).

По-перше, це загроза економіко-соціального характеру, більшість економічних мігрантів у КСА виходять з Ємену. У зв'язку з цим, Королівство навіть розглядає будівництво стіни на кордоні, щоб запобігти масовій міграції. Друга проблема конфлікту в терористичній діяльності Аль-Каїди на території Ємену та нових загрозах, пов'язаних з війною в Ємені.

Протести хуситів можуть спонукати саудівських шиїтів до подібних дій, а майбутня дезінтеграція Ємену також може вплинути на Королівство.

За думкою автора, основною загрозою для Королівства Саудівської Аравії є безпека втрати контролю над Аденською та Баб-ель-Мандебською затоками, через які проходять маршрути транспортування вуглеводнів. Ця територіальна та географічна особливість створює сек'юритізацію єменської загрози для КСА, особливо через незахищені кордони.

Проте, варто відзначити, що дії самої Саудівської Аравії можуть лише поглибити кризу та створити більше загроз для її власного розвитку. Окрему увагу

варто звернути на вразливість у водних кордонах, таких як Арабське море, Червоне море та Аденська затока.

Королівство повинно забезпечити себе від атак або блокади, які можуть бути здійснені кораблями. Для цього необхідно забезпечити контроль над північними та південними морськими маршрутами, такими як вхід до Червоного моря через Суецький канал, шлях до Рогу Африки через Баб-ель-Мандебський протоку, а також контролювати Перську затоку та Ормузьку протоку [18, с.40].

Терористична загроза є актуальною для всього колосхідного регіону, і Королівство Саудівської Аравії (КСА) повинне прикласти зусилля для подолання цієї загрози. Таким чином, ці намагання повинні включити захист від терористичних атак у самому Королівстві, та за його межами і протидію поширенню терористичної ідеології.

Участь інших союзників КСА у конфліктах у регіонах призвела до зміни союзницьких відносин, а колишні союзники Ради співробітництва Перської затоки також обрали незалежний шлях, підтримуючи різні сили в Іраку, Ємені та Сирії. Також зі стратегічним партнером – США, країною глибокої розбіжності, і цей союз можна визнати тимчасовим і обмеженим.

КСА прагне зменшити вплив Ірану в регіонах, щоб посилити свій власний регіональний вплив, підтримувати союз зі Сполученими Штатами, проводячи власну незалежну політику з метою посилення своєї глобальної ролі. Крім того, КСА прагне зберегти свою провідну роль в ісламському світі шляхом активної позиції та здатності захищати не тільки свої власні інтереси, а й інтереси мусульман у всьому світі.

Доцільно зауважити, що події Арабської весни створили нові умови та виклики для Саудівської Аравії. Для них пріоритетом є збереження монархії сусідніх держав, для збереження економіки для стабільності та безпеки їх власного режиму.

Крім того, Саудівська Аравія активно використовує релігійний вимір для артикуляції перетворень і розглядає трансформацію регіону через призму регіонального суперництва з Іраном.

Вони сприймають Іран і шийтські спільноти, які перебувають як в, так і поза їхніми кордонами, як загрозу для своєї стабільності. Традиційно саудівська зовнішня політика була обережною, прагматичною та залежала від особистих факторів. З початком революції 2011 року стримування повстання стало головною характеристикою зовнішньої політики Саудівської Аравії.

Щоб зрозуміти важливість зовнішньої загрози для Саудівської Аравії, необхідно вирішити низку традиційних внутрішніх загроз, а також сприйняття їх урядом. Внутрішні чинники, такі як продовження правління Дому Саудів та збереження географічної цілісності Королівства, впливають на формування зовнішньої політики [18, с. 49].

Завдяки новим цінам на нафту, дефіциту бюджету та виснажливим військовим операціям у Ємені та Іраку, ситуація в Королівстві змінилася. Влада Саудівської Аравії не тільки шукає способи використання відновлювальних джерел енергії та реінвестування у власну економіку, але й переглядає інструменти для здійснення зовнішньої політики. Саудівська Аравія намагається диверсифікувати свої міжнародні економічні та політичні партнерства.

Після приєднання до Всесвітньої торговельної організації (ВТО) у 2005 році (з приходом на трон короля Абдалли), Саудівська Аравія розпочала інтеграцію у глобальну спільноту.

Такі візити, як до Китаю та Ватикану, а також налагодження відносин з Китаєм, вказують на перехід до «більш прагматичної і раціональної зовнішньої політики».

Роль Саудівської Аравії у формуванні регіональної Близькосхідної системи безпеки є важливою та впливовою. Країна виступає як один із ключових гравців у політичних та безпекових процесах регіону. Її геостратегічне розташування, значний вплив на світовий ринок нафти та величезні військові потенціали надають Саудівській Аравії значну вагомість у формуванні системи безпеки на Близькому Сході.

Саудівська Аравія багато років веде активну зовнішньополітичну діяльність із забезпечення стабільності та безпеки в регіоні. Країна виступає проти впливу

ісламських радикалів та терористичних організацій, бере участь у коаліційних військових операціях, забезпечує фінансову підтримку союзників та співпрацює з іншими країнами для розвитку спільних стратегій безпеки. Крім того, Саудівська Аравія активно співпрацює з іншими країнами Близького Сходу, зокрема з співдружністю Перської Затоки та Арабською Лігою, з наказом підтримки об'єднаної фронтової політики та спільних заходів безпеки.

Таким чином, у формуванні регіональної Близькосхідної системи безпеки Саудівська Аравія також використовує свої економічні ресурси, надаючи фінансову допомогу іншим країнам, інвестуючи в економічний розвиток та сприяючи стабільності в регіоні.

2.2 Динаміка розвитку відносин зі стратегічними партнерами Близькосхідного регіону

Королівство традиційно має основні цілі внутрішньої та зовнішньої безпеки. Зовнішня безпека включає підтримку регіональних партнерів, які можуть бути країнами Консультативної ради арабських країн (КСА) або країнами Заходу. Крім того, Королівство ставить перед собою завдання подолати іранський вплив у сусідніх державах, таких як Ірак, Ліван, Сирія, Ємен та Бахрейн.

Варто встановити, що з 2011 року з'явилася нова зовнішньополітична мета, якою є стримування революції в арабському світі. Події Арабської весни тільки підтвердили існуючі безпекові занепокоєння Королівства, проте головна мета залишається не змінною – збереження власного режиму та протидію іранському впливу.

З появою нових подій збільшилася кількість інструментів та розширилося поле протистояння між Саудівською Аравією та Іраном [37].

На практиці, у зовнішній політиці Королівство Саудівської Аравії розвивається прагматичний курс, який враховує роль особистості, зокрема міністра закордонних справ, і його власне прагнення та амбіції. Формально Королівство оголошує принципи миру, взаємоповаги та мирного регулювання конфліктів, але

на практиці КСА втягуються в напружене протистояння з Іраном, який вони вважають своєю основною загрозою.

Стратегічне бачення Саудівської Аравії формується з кількох факторів.

По-перше, актуалізація загрози з боку Ірану ставить під загрозу регіональне положення Саудівської Аравії. Іран розглядається як відкритий супротивник, який докладає зусиль для послаблення впливу Королівства.

По-друге, невдачі в збереженні впливу в Сирії та Іраку також впливають на стратегічне бачення Саудівської держави. Втрата впливу в цих країнах призводить до посилення обурення та незадоволення.

По-третє, ослаблення арабської єдності в субрегіоні Перської затоки, відображене в Катарській кризі, також має вплив на стратегічне бачення Саудівської Аравії. Ця криза підкреслює розкол і недружність між державами регіону, що може вплинути на спроби Королівства сформувати коаліцію та забезпечити єдність у регіонах.

Нарешті, внутрішні виклики, пов'язані з амбітними планами модернізації країни, також впливають на зовнішньополітичну діяльність Саудівської Аравії. Ці проблеми можуть вимагати значних ресурсів та зосередження уваги на внутрішніх проблемах, що може обмежити можливості Королівства у зовнішньому вимірі.

Усі ці фактори спільно формують стратегічне бачення Саудівської Аравії та впливають на її зовнішню політику [34].

На практиці реалізація зовнішньої політики Саудівської Аравії супроводжується низкою прорахунків й поразок, які в короткостроковій перспективі підривають міжнародний авторитет та імідж держави. Військова операція в Ємені призвела до виникнення масштабної гуманітарної кризи та спричинила гостру критику з боку міжнародних правозахисних організацій.

Підтримка сирійських повстанців привернула увагу до старих звинувачень, що Саудівська Аравія спонсорує ісламістські групи. Дії в Катарі та Лівані сприймаються світовою громадськістю як втручання внутрішніх справ інших держав, супроводжувані тиском. Ці негативні наслідки впливають на міжнародний

сприйняття Саудівської Аравії та можуть підірвати довіру до її зовнішньої політики [22, с.100].

Після невдалої спроби Саудівської Аравії завадити укладанню угоди щодо іранської ядерної програми в 2015 році Королівство спробувало спровокувати напруження у відносинах між США та Іраном.

У січні 2016 року, за кілька днів до запланованого виконання угоди між «шестіркою» та Іраном щодо ядерної програми, Саудівська Аравія втратила шіїтського проповідника Аятолу Німра ан-Німра. Королівство очікувало на гостру реакцію з боку Ірану.

Проте, іранські державні органи обмежилися усними заявами. В Тегерані відбулися демонстрації, під час яких протестувальники підпалили посольство Саудівської Аравії. Офіційно іранська влада дистанціювалася від цих демонстрацій і засудила їх. Однак Саудівська Аравія припинила дипломатичні відносини з Іраном [22, с. 109].

Під час президентства Дональда Трампа зближення між арабськими монархіями та Ізраїлем отримало новий поштовх. У жовтні 2018 року прем'єр-міністр Ізраїлю Беньямін Нетаньяху відвідав Оман для переговорів із султаном Кабусом. Це перший візит ізраїльського лідера до Султанату за останні 23 роки. Через рік Ізраїль оголосив, що прийняття запрошення від ОАЕ для участі у Всесвітній Виставці ЕХРО, запланованої на 2021 рік.

У цей час в країнах-членах Ради співробітництва Перської затоки (РСАДПЗ) активно реалізуються широкомасштабні програми кардинальних трансформацій, пов'язаних з переходом до нової моделі економічного розвитку, і успіх Ізраїлю став все більш цікавим для керівництва цих країн. Про серйозні зміни в поглядах керівництва арабських монархій свідчить інтерв'ю принца-спадкоємця Саудівської Аравії Мохамеда бін Сальмана американського журналу The Atlantic від 2 квітня 2018 року, де він прямо визнає, що Ізраїль має право на свою власну землю, а Саудівська Аравія має спільні інтереси з Ізраїлем [55].

Упродовж 2020-2021 років вікно можливостей для подальшого зближення арабських монархій з Ізраїлем стало ще ширшим. Пандемія Covid-19 та загострення

агресивних тенденцій іранського режиму в значній мірі наблизили країни до нормалізації своїх відносин.

Варто встановити, що чималий вплив на громадську думку в Ізраїлі та арабських країнах мало відеозвернення посла ОАЕ в США Юсефа Аль-Отайбі, яке він зробив англійською та івритом. Своїм зверненням він попереджав прем'єр-міністра Ізраїлю Бен'яміна Нетаньяху про негативні наслідки анексії Західного берега та Йорданської долини для майбутніх ізраїльсько - арабських відносин [62].

Заклик еміратського дипломата змусив обирати ізраїльського прем'єр-міністра Бен'яміна Нетаньяху між двома варіантами: анексією Західного берега і, як наслідок, відсіканням шляху до подальшої нормалізації відносин з провідними арабськими країнами, або припиненням спроби анексії і відкриття дверей для нормалізації. Нетаньяху обрав другий варіант і наказав зупинити анексію Західного берега буквально за день до встановленого терміну 1 липня 2020 року.

У вересні 2020 року Угоди Авраама стали реальністю завдяки кільком об'єктивним факторам.

По-перше, держави-учасниці та Ізраїль об'єднала загальна загроза – агресивну політику Ірану, яка збільшила свій вплив у Близькому Сході.

По-друге, необхідність об'єднати зусилля у боротьбі з пандемією, через яку серйозно постраждав регіон Близького Сходу, також сприяла укладенню угоди.

Третій фактор пов'язаний зі змінами в підході арабських монархій до палестинської проблеми.

Вони бачать необхідність використання своєї позиції та розширення співробітництва з Ізраїлем, щоб забезпечити стабільність та безпеку в регіонах. Ці фактори сприяли створенню Угод Авраама, які складають основу для нормалізації відносин.

Варто встановити, що протягом довгого часу країни Близького Сходу, разом з арабським світом в цілому, дотримувалися єдиної вимоги, сформульованої в Арабській мирній ініціативі 2002 року, яка мала формулу «мир в обмін на землю». Згідно з цією ініціативою, арабські країни мали визнати Ізраїль тільки після створення Палестинської держави [58].

Такий формат не дозволяв жодній арабській країні самостійно нормалізувати відносини з Ізраїлем. Проте, ситуація різко змінилася наприкінці другого десятиліття XXI століття.

Лідери арабських монархій, перш за все ОАЕ, Саудівська Аравія та Бахрейн, стали дуже розчаровані деструктивною та негнучкою позицією керівництва Палестинської автономії. Вони починають бачити в нормалізації відносин з Ізраїлем нові можливості для просування справи створення Палестинської держави.

Таким чином, доцільно встановити, що палестинське питання, безсумнівно, втратило свою беззаперечну перевагу над національними інтересами цих країн [58].

Не випадково, саме ОАЕ та Бахрейн стали першими країнами з Ради співробітництва Перської затоки (РСАДПЗ), які уклали угоди про нормалізацію відносин з Ізраїлем. Об'єднані Арабські Емірати є другою найбільшою економікою на Близькому Сході після Саудівської Аравії, і вони мають відкритий для міжнародної торгівлі режим. Експорт еміратів становить значну частину ВВП країни. Те ж саме відноситься до Бахрейну.

Об'єднання фінансового капіталу арабської держави Перської затоки з ізраїльськими кібертехнологіями, сільськогосподарськими технологіями, розробками в галузі штучного інтелекту та охорони здоров'я створює потенціал для процвітання всього Близького Сходу. Це відкриває перспективи для спільного розвитку та зростання регіону.

2.3. Іран у сучасній системі зовнішньополітичних пріоритетів Саудівської Аравії

В аналізі зовнішньої політики Саудівської Аравії використовується провідна парадигма міжнародних відносин – політичний реалізм. Відповідно з цією парадигмою, міжнародні відносини починаються боротьбою за владу. Протистояння між Саудівською Аравією та Іраном є яскравим прикладом цього.

Обидві країни є впливовими серед ісламських країн Близького та Середнього Сходу, і вони борються за провідну роль в регіоні, що призводить до численних конфліктів.

Релігійні та цивілізаційні протиріччя доповнюють політичне та економічне суперництво між цими двома країнами.

Криза влади в країнах, які традиційно вважалися оплотом арабізму, таких як Єгипет і Сирія, послаблює їх позиції в регіонах. Туреччина, Іран і Саудівська Аравія конкурують за встановлення нового регіонального порядку [23].

Головні сили на Близькому Сході включають Ізраїль, Туреччину, Іран, Саудівську Аравію, а також нові центри сили – Катар і ОАЕ. Ці країни виступають як фінансові, торгові, транспортні та інформаційні центри, які мають важливе значення не тільки на регіональному, але й на глобальному рівнях. Важливо, які фінансові та політичні ресурси використовуються для зміцнення їх позицій. Саудівська Аравія не має наміру уступати перед іншими гравцями.

Держава витрачає значні зусилля та ресурси, щоб зберегти своє лідерство в регіоні, контролювати спокій та примусити інших визнати свою перевагу.

Іран і Саудівська Аравія є давніми регіональними суперниками. Гострота в їхніх відносинах з'явилася під час Іранської революції 1979 року. Саудівська Аравія, яка має свою легітимність на основі ісламу, відчула загрозу своєму лідерству в мусульманському світі з боку Ісламської Республіки. Відносини між ними були напруженими протягом 1980-х років, поки Саудівська Аравія підтримувала Ірак у конфлікті з Іраном.

Напруженість між Іраном і Саудівською Аравією трохи зменшилася під час президентства Акбара Хашемі Рафсанджані (1989-1997) і Мохаммеда Хатамі (1997-2005), які прагнули покращити відносини Ірану зі своїми сусідами.

Напад на Кувейт у 1990 році під керівництвом Саддама Хусейна допоміг відновити відносини між Іраном і Саудівською Аравією, хоча повне відновлення відносин відбулося лише в 1991 році.

Війна з Іраком об'єднала Саудівську Аравію та Іран, потім Ірак вважався суперником обох країн. Іран був проти Іраку через триваючу війну, тоді як саудівці

вбачали в Іраку більшу загрозу, ніж в Ірані. Крім того, Іран розглядав видобуток нафти Саудівською Аравією як важливе джерело доходу для відновлення своєї зруйнованої післявоєнної економіки [7].

Стандартизація відносин із сусідніми державами Перської затоки була в сутності мотивована стратегією президента Ірану, Аятоли Хашемі Рафсанджані, яка прагне покращити міжнародні відносини країни.

Тому було відновлено відносини між Іраном та Саудівською Аравією, оскільки це дозволило Ірану покращити його фінансові умови після війни завдяки значним поставкам нафти з боку Саудівської Аравії. Для Ірану був зв'язок із Саудівською Аравією через вплив останньої в регіоні та її роль в Організації країн-експортерів нафти (ОПЕК). 90-ті роки стали періодом покращення відносин між цими двома державами, що було великим досягненням [7].

У 1997 році Мохаммад Хатамі стає президентом Ірану і розпочинає інформаційно-пропагандистську роботу в Затоці. Однак саудівські посадовці все більше починають хвилюватися через зростаючий вплив Ірану в Іраку після повалу Саддама Хусейна під керівництвом США в 2003 році.

У травні 1999 року президент Ірану Мохаммад Хатамі зустрічається з королем Фахадом у Саудівській Аравії, що є першим візитом лідера Ірану в цій країні з 1979 року. У 2001 році король Саудівської Аравії привітає Мохаммада Хатамі з перемогою на президентських виборах. Відносини між державами покращуються, і вони підписують угоду про безпеку в боротьбі з тероризмом і незаконним обігу наркотиків у квітні 2001 року.

На початку XXI століття Саудівська Аравія потрапляє в складну ситуацію. Зміна балансу сил на Близькому Сході, ускладнення відносин зі США та внутрішньополітичні протиріччя змушують Королівство розробити нову зовнішньополітичну стратегію, на основі якої лежить протистояння з Іраном [27].

Саудівська Аравія має намір завадити зростання впливу Ірану в регіоні, але обидві країни не прагнуть до відкритого військового конфлікту. Саудівська Аравія намагається впливати на провідні держави Близького Сходу, використовуючи свої економічні ресурси.

Крім того, королівство вимагає прискореного зовнішньополітичного підходу, щоб змусити Іран зменшити свою присутність в арабських країнах і контролювати зниження на Близькому Сході. Характерною особливістю регіональної системи міжнародних відносин є активна участь зовнішніх сил у сфері безпеки, оскільки суб'єкти не можуть забезпечити безпеку самостійно. Військова присутність США в регіоні служить інструментом стимулювання конкурента для Саудівської Аравії та покращення реалізації глобального лідерства США [45].

Залучення зовнішніх сил в регіоні Близького Сходу виявляється як в економічному, так і у військово-політичному аспектах, спрямованих на захист власних інтересів та уникнення ризиків, пов'язаних з неконтрольованими процесами.

Зменшення присутності США в регіоні може призвести до дестабілізації регіональних відносин і більш жорсткого прояву гегемоністичних прагнень з боку різних акторів. У зв'язку зі зростанням ролі та впливу Саудівської Аравії на політичні процеси в регіоні, країна розширює свої національні інтереси та реалізує більшу самостійність зовнішньої політики. Це включає диверсифікацію напрямків зовнішньої взаємодії та активізацію співпраці з Росією, зокрема у питаннях регіональної безпеки [45].

Арабська весна, яка почалася в 2011 році, ще більше поглибила напруженість в регіонах, зокрема в Бахреїні, де шиїти протестували проти сунітської королівської сім'ї. Саудівська Аравія відправила свої війська до Бахреїну в березні 2011 року для придушення повстання і звинуватила Іран у провокації цих заворушен. Також у Східній провінції Саудівської Аравії почалися протести проти дискримінації шиїтів з березня 2011 року.

Саудівська Аравія звинувачує Іран у підбурюванні цих протестів. У жовтні 2011 року Міністерство юстиції США повідомило про розкриття іранської змови з призначення вбивства Посла Саудівської Аравії у Вашингтоні. Саудівська Аравія заявила, що має незаперечні докази і вимагає відповідальності з боку Ірану. Однак Іран заперечує ці звинувачення.

З 2013 року, коли був обраний новий президент Ірану Хасан Рухані, Іран вживає заходів для покращення відносин із Саудівською Аравією. Однак дві країни зіштовхнулися у відношенні регіональних конфліктів, зокрема в Сирії та Ємені [22, с. 106].

У жовтні 2014 року влада Саудівської Аравії винесла смертний вирок шийтському священнослужителю Німру Бакру аль-Німру, який взяв участь у протестах 2011 року. Іранські офіційні особи засудили цей вирок. У березні 2015 року Саудівська Аравія почала бомбардування Ємену, стверджуючи, що це відповідь на іранську підтримку хуситів, шийтського руху, яка контролювала значну частину Ємену з 2014 року.

Проте реальний обсяг підтримки Ірану хуситам невідомий. У липні 2015 року Іран і шість великих світових держав досягли угоди щодо спірної ядерної програми Ірану.

Саудівські чиновники публічно підтримали цей угоду, не зважаючи на попередні застереження. У вересні 2015 року кілька іранців загинули в тисняві під час щорічного хаджу в Саудівській Аравії. Іран звинуватив Саудівську Аравію у безгосподарності, тоді як саудівські офіційні особи звинували Іран у політичних іграх після трагедії. Після страти шийтського священнослужителя Німра Бакра аль-Німра в січні 2016 року протестувальники напали на посольство Саудівської Аравії в Тегерані. У результаті Саудівська Аравія розірвала дипломатичні відносини з Іраном.

У травні 2016 року Саудівська Аравія та Іран не дійшли згоди щодо безпеки та логістики для щорічного паломництва до Меккі. Офіційні особи Саудівської Аравії звинуватили іранський колег у виході з переговорів, незважаючи на пропозиції іранської сторони. Крім цього, Іран заборонив своїм паломникам відправлятися до Меккі для участі в щорічному Хаджі, зазначивши, що Саудівська Аравія не може гарантувати безпеку своїх громадян. Це рішення було у відповідь на трагічну тисняву, яка сталася під час паломництва у 2015 році, і спричинила смерть сотень людей, більшість з яких були іранцями [22, с.108].

У червні 2017 року берегова охорона Саудівської Аравії відкрила вогонь по іранських риболовних судах у Перській затоці, в результаті чого один рибалка був убитий, а троє були заарештовані. Представник Міністерства внутрішніх справ Ірану заявив, що два іранські човни, які полювали на рибу, зійшли з курсу через хвилю. Іран закликав Саудівську Аравію звільнити затриманих рибалок і виплатити компенсацію за загиблого рибалка. За своєю чергою Саудівська Аравія стверджувала, що рибалки мали човни, наповнені вибухівкою.

У серпні 2017 року Іран відновив паломництво до Меккі, що можна вважати позитивним кроком у відносинах між країнами. Проте відносини між ними все ще напружені.

У жовтні 2017 року Саудівська Аравія підтримала рішення президента Трампа скасувати сертифікацію ядерної угоди, вказавши на необхідність протидії іранській агресії в регіонах.

У лютому 2018 року Саудівська Аравія підтримала резолюцію ООН, яку запропонували США, Велика Британія та Франція, що засуджує уряд Ірану за нездатність упередити передачу балістичних ракет повстанцям-хуситам в Ємені. Міністр закордонних справ Саудівської Аравії Адель аль-Джубейр повідомив, що ця резолюція допоможе притягнути Іран до відповідальності за його «радикальну і агресивну поведінку» в регіоні [60].

У вересні 2019 року саудівський завод з переробки нафти був атакований, і хоча відповідальність на себе взяли єменські повстанці хусити, США звинуватили Іран у спровокуванні цієї атаки. В результаті цього Трамп оголосив про додаткові санкції проти Ірану.

У квітні 2021 року почалися переговори між Саудівською Аравією та Іраном, паралельно з переговорами між США та Іраном щодо відродження ядерної угоди. Варто відзначити, що Саудівська Аравія та її союзники протистояли цій угоді.

Переговори між Саудівською Аравією та Іраном відбулися в Іраку перед тим, як новий президент Ірану Ебрахім Раїсі вступив на посаду у серпні 2021 року. Ці переговори відбулися під час візиту лідерів на Генеральну Асамблею ООН у Нью-Йорку [66].

Узагальнюючи вище згадане, відносини між Саудівською Аравією та Іраном протягом XXI століття можна охарактеризувати як суперництво, незважаючи на початкове зближення у 2001 році. Вищим пунктом напруженості між державами можна вважати розрив дипломатичних зв'язків у 2016 році, які до сьогодні не були відновлені.

Однак, варо встановити, що на сьогоднішній день, після 20 років від підписання угоди про безпеку в боротьбі з тероризмом і незаконним обігу наркотиків у 2001 році, є тенденція до покращення відносин та налагодження контактів між країнами.

Отже, в ході дослідження ролі Саудівської Аравії у формуванні регіональної системи безпеки на Близькому Сході варто виокремити декілька напрямків безпекової політики КСА:

1. Захист території – Саудівська Аравія ставить на перше місце безпеку своїх кордонів і території, забезпечуючи їх захист від загроз.

2. Продовження успішних антитерористичних зусиль – КСА активно бореться з тероризмом і продовжує співпрацювати з міжнародними партнерами для протидії терористичним групам.

3. Підтримка стратегічних союзників – Саудівська Аравія прагне підтримувати тісні відносини зі своїми стратегічними союзниками в регіонах і за його межами.

4. Посилення влади – КСА зосереджується на посиленні своєї політичної та військової влади, щоб мати вплив на регіональні справи.

Аналізуючи розвиток відносин зі стратегічними структурами Близькосхідного регіону, автор робить висновок, що стратегічне бачення Саудівської Аравії формується з кількох факторів.

Першим фактором є актуалізація загрози з боку Ірану, що ускладнює регіональне положення Саудівської Аравії.

Другим фактором є невдачі у збереженні впливу у Сирії та Іраку.

Третім фактором є ослаблення арабської єдності в субрегіоні Перської затоки, що проявилось в Катарській кризі.

І, нарешті, внутрішні виклики, пов'язані з амбітними планами модернізації держави, також впливають на зовнішньополітичну діяльність Саудівської Аравії.

Автор дослідив роль Ірану у зовнішньополітичних перевагах Саудівської Аравії.

Відносини між Саудівською Аравією та Іраном у першому періоді характеризуються суперництвом, незважаючи на початкове зближення у 2001 році. Розірвання дипломатичних відносин у 2016 році виявилось вищою точкою напруги між державами, які до сьогодні не були відновлені. Однак, на сьогодні є тенденція до покращення відносин після 20 років від підписання угоди про безпеку в 2001 році.

РОЗДІЛ 3

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ САУДІВСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЯХ

3.1. Міждержавні відносини Саудівської Аравії із США у сучасних геополітичних умовах

Королівство Саудівської Аравії (КСА) і США стали союзниками і партнерами в арабському світі. Хоча з першого погляду цей союз може здатися неочевидним через відмінності в політичних системах, оскільки США, які виступають за демократію, дотримання прав людини і свободу слова, і Саудівська Аравія – абсолютна теократична монархія, що не передбачає наявності політичних партій, громадських організацій і т.д.

Американо-саудівські відносини почали активно розвиватися наприкінці 1930-х – на початку 1940-х років. Це стало можливим завдяки відкриттю нафтових родовищ на Аравійському півострові та потреби США в енергетичних ресурсах.

У 1938 році помічник президента США Б. Свонсон заявив про необхідність швидкого проникнення на арабський ринок через великі нафтові резерви в регіоні. Прогноз американського геолога Маккоя про видобуток нафти в США до 1941 року спонукав американський уряд прийняти серйозні заходи [58].

Варто встановити, що і США були великим виробником нафти, складаючи 60% світового виробництва, тоді як Саудівська Аравія мала менше 1% через відсутність необхідних технологій. Цю вигідну ситуацію спробували використати Німеччина, Великобританія та Японія, запропонувавши Саудівській Аравії розробку нафтових родовищ. Зі свого боку США не змогли вирішити стільки економічних питань і в лютому 1940 року встановили офіційні дипломатичні відносини з Королівством Саудівської Аравії [58].

Топ-10 виробників нафти

Кількість мільйонів барелів, добутих щодня

Рис. 3.1 «Топ-10 виробників нафти»

Джерело : Bloomberg, дані за 2020 рік

Населення Саудівської Аравії виявило лояльність до американських нафтових компаній, які, у свою чергу, намагалися заручитися підтримкою уряду КСА. Однак король Саудівської Аравії Ібн Сауд у 1938 році висловив недовіру до західних країн у своєму інтерв'ю з іноземними інформаційними агентствами. Він вважав, що США не мають довгострокових стратегічних планів щодо КСА, а їхні відносини з країною базуються лише на короткострокових економічних інтересах. У той час Саудівська Аравія стикалася з серйозними фінансовими проблемами: скарбниця була практично порожня, а бюджет становив менше 10 мільйонів доларів.

Крім того, з початком війни значно зменшився потік паломників, які використовували хадж. У зв'язку з цією головою Каліфорнійсько-Арабської нафтової компанії Моффет запропонував США надавати матеріальну допомогу КСА протягом п'яти років на суму 6 мільярдів доларів, що дало їм доступ до нафтових ресурсів країни [58].

Таким чином, Саудівська Аравія зайняла важливе місце у зовнішньополітичній стратегії США в поточному періоді. Це було взаємовигідним рішенням, після чого Саудівська Аравія потребувала швидкого розвитку як в економічному, так і соціально-політичному плані, а США бачили в ній результатного партнера. Слід відзначити важливу роль, яку Саудівська Аравія розгорнула під час холодної війни, навіть у стосунках з Радянським Союзом у 1980-х роках.

Значна частина доходів СРСР залежала від експорту нафти, а США скористались цим фактором. За «сигналом» від США Саудівська Аравія, як вказують експерти, почала значно збільшувати нафтове виробництво, «затоплюючи» світовий ринок нафтою. Наприклад, до 1985 року видобуток нафти становив близько 2 мільйонів барелів на день, але згодом ця цифра зросла до 9 мільйонів. Таке підвищення постачань спричинило значне падіння цін на світовому ринку та завдало серйозної шкоди економіці СРСР [58].

Стосунки між США та Саудівською Аравією в наш час залишаються не найкращими. Саудівська Аравія поступово втрачає своє лідерство в Близькосхідному регіоні. Це пов'язано зі змінами в позиції світових лідерів щодо Ірану, з якого скасовуються міжнародні санкції, та Іран посилює свою позицію, конкуруючи з Саудівською Аравією за лідерство в регіонах.

У травні 2015 року Барак Обама просив лідерів Ради співробітництва арабської держави Перської затоки на зустріч для обговорення важливих проблем. Однак король Саудівської Аравії не взяв участь у цьому зібранні, що було показником напружених відносин та незгоди між США та Саудівською Аравією [73].

Ситуація між Вашингтоном і Ер-Ріядом ставало все більш напруженою, і США висловлювало своє невдоволення позицією Саудівської Аравії. Барак Обама, колишній президент США, навіть назвав саудів «безквітковими пасажирами» в одному інтерв'ю. Він пояснив свою фразу тим, що Саудівська Аравія користується зусиллями США для забезпечення світової безпеки, але не бажає брати на себе відповідальність.

Обама також підкреслив, що в поточній ситуації починають ставитися під сумніви збереження союзницьких відносин. З факторів, що спричинили дестабілізацію американо-саудівських відносин, був закон Конгресу США, прийнятий 28 вересня 2016 року.

Варто встановити, що саме цей закон дозволяє американцям подавати до судів позови проти влади Саудівської Аравії за звинуваченням у причетності до тероризму, зокрема до подій 11 вересня 2001 року. Цей крок негативно вплинув на відносини між двома країнами і спричинив ще більше напруження [12].

Крім того, Саудівська Аравія має намір нагадати США про їхній старий борг розміром 116,8 млрд доларів. Але варто зауважити, що наразі лише гучні заяви були зроблені, а конкретних дій ще не спостерігалось. Крім того, такий крок негативно вплине не лише на США, а й на саму Саудівську Аравію. Тому ймовірно, що найближчим часом ми не побачимо виконання обіцянок з боку Саудівської Аравії.

Також важливим фактором є ідеологічна концепція Саудівської Аравії, в якій значну роль відіграє ваххабізм. Протягом тривалого періоду США намагалися не звертати увагу на підтримку, яку саудівська влада надавала радикальним ісламістам у різних куточках світу. Проте, зараз, коли США залишаються менш залежними від нафти з Саудівської Аравії, їх ставлення до тоталітаризму свого близькосхідного партнера раптово скорочується.

Крім того, Вашингтон надає велике значення покращенню відносин з Іраном, тоді як Ер-Ріад своїми діями провокує Тегеран до ескалації конфлікту.

Отож, варто встановити, що за президентства Барака Обами (2009-2017) відносини між США та Саудівською Аравією відзначили охолодження. Це було спричинено ключовими факторами, але головною причиною була достатньо ізоляціоністська політика Обами щодо Близького Сходу. Президент США розпочав активні переговори з Іраном про його ядерну програму й утримався від військового втручання в Сирію після хімічної атаки, яку здійснив уряд Асада проти сирійської опозиції. Ці дії обурили керівництво Саудівської Аравії та сирійську опозицію. Політика Обами віддала перевагу іншим перевагам у зовнішній політиці США, що

дало зрозуміти, що стратегічне партнерство з Ер-Ріадом не є єдиним із прийнятих пріоритетних справ. Таким чином, розбудова стратегічного партнерства між США і Саудівською Аравією потрапила під питання [73].

Після перемоги Дональда Трампа на президентських виборах 2017 року ситуація раптово змінилася. Трамп, який представляв Республіканську партію, здивував світ, обравши Саудівську Аравію своїм першим міжнародним призначенням та дав зрозуміти, що Саудівська Аравія займає ключову роль у близькосхідній регіональній політиці Трампа.

Під час цієї поїздки президент США і наслідний принц Саудівської Аравії Сальман уклали угоду про закупівлю військової техніки США Саудівською Аравією на суму 110 мільярдів доларів. Ця угода також включала зобов'язання США підтримувати модернізацію системи протиповітряної оборони та організацію виробництва американської військової техніки в Королівстві.

Це свідчить, що Трамп визнає значення Саудівської Аравії у своїй близькосхідній стратегії і віддає перевагу партнерству з цією країною. Це призвело до змін відносин між США і Саудівською Аравією, зокрема, до зміцнення військово-технічного співробітництва та економічних зв'язків [12].

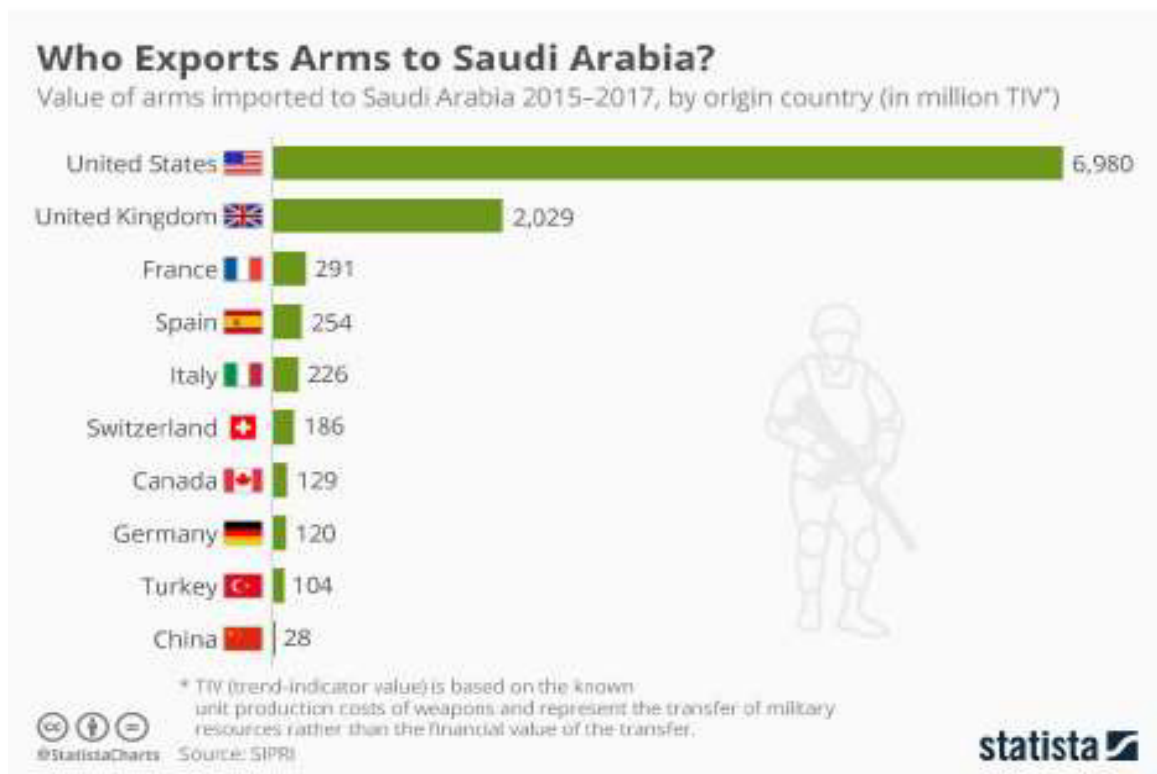

Рис. 3.1 Найбільші постачальники зброї для КСА за 2015-2017 рр.

Джерело: <https://lb-aps-frontend.statista.com/chart/15863/who-exports-arms-to-saudi-arabia/>

Адміністрація Трампа розвинула стратегічне партнерство з керівництвом Саудівської Аравії, яке в основному базується на тісних особистих зв'язках з високопосадовими представниками країни, зокрема з наслідним принцом Мухаммедом бін Сальманом, який фактично керує країною і формує її зовнішню політику, залишаючись номінальним лідером держави. Батьком принца Мухаммеда є 85-річний король Сальман бін Сауд. Також відомо, що дуже близькі особисті контакти з наслідним принцом мав старший радник президента Трампа, а також його зять, Джаред Кушнер. Ці особливості зв'язки зіграли важливу роль у розвитку співпраці між США та Саудівською Аравією та зміцненні їх стратегічного партнерства [12].

Слід відзначити, що всі рішення, прийняті президентом США Дональдом Трампом щодо Близького Сходу, відповідали національним інтересам Саудівської Аравії. Наприклад, у 2018 році вийшов із підписаного його спільного всеохоплюючого плану дій (SIPJ), який був укладений його попередником, із

застосуванням санкцій з Іраном в обмін на згорання ядерної програми. Це рішення вказувало на антиіранський курс його зовнішньої політики та отримало позитивну реакцію з боку Саудівської Аравії.

Крім того, Трамп скористався правом вето щодо рішення Конгресу про заборону військової підтримки, яку очікує Саудівська Аравія, в громадянській війні в Ємені, та припинення продажу зброї Ер-Ріаду та іншим членам коаліції, які борються проти Хуситів. Ці кроки також відповідали інтересам Саудівської Аравії.

Таким чином, рішення Трампа щодо Близького Сходу переважно враховували інтереси Саудівської Аравії та спричиняли схвальну реакцію з боку цієї країни.

Доцільно встановити, що тодішній президент США демонструє обмежений інтерес до прав людини та свободи слова в Саудівській Аравії, зосереджуючи свою увагу переважно на економічних і геополітичних аспектах співпраці з цією країною. Однак найбільш відомим випадком, що продемонстрував міцність особистих зв'язків між Трампом і керівництвом Саудівської Аравії, стала справа про вбивство саудівського журналіста Джамала Хашоггі. За даними турецьких і американських спецслужб, наказ про яке, за даними турецьких і американських спецслужб, було віддано на найвищого рівня керівництва Саудівської Аравії [70].

Після вступу Джоозефа Байдена на посаду президента США справа про вбивство Джамала Хашоггі отримала новий розвиток. 25 лютого 2021 року ЦРУ опублікувала офіційну оцінку, в якій стверджувалося безпосереднє зв'язок із наслідним принцом Саудівської Аравії з вбивством опозиційного журналіста. У свій час Джоозеф Байден повідомив, що з цього приводу буде спілкуватися виключно з королем Сальманом бін Саудом, офіційним колегою, і буде уникати особистого спілкування з Мохаммедом бін Салманом.

Державний департамент США також ввів санкції та обмеження візового режиму для 76 громадян Саудівської Аравії, які, за даними ЦРУ, причетні до жорстокого вбивства Хашоггі. У той же час Вашингтон свідомо не вводив санкцій проти наслідного принца, щоб підтримувати комунікацію між урядами обох країн і уникнути загострення ситуації. Однак спостерігається тенденція до критичного

зниження довіри США до лідерства Саудівської Аравії, що може погіршити двосторонні відносини між країнами [12].

Для Джозефа Байдена, сучасного президента США, питання дотримання прав людини та свободи слова є принципово основним, особливо щодо стратегічних союзників. Він не має наміру проігнорувати грубі порушення цих норм. Не дивлячись на високий рівень стратегічного партнерства між США і Саудівською Аравією за часів президенства Трампа, характер цих відносин залишив негативний відбиток на перспективи подальшого наближення.

Доцільно встановити, що все ж більшість американських експертів у галузі зовнішньої політики схильні вважати, що Байден буде підтримуватись своєї передвиборчої обіцянки і спілкуватися з Саудівською Аравією як з країною, з якою відносини не є безумовно позитивними. На цю позицію значно вплинули докази, що саудівська еліта була причетною до вбивства Джамалія Хашоггі.

Проте важливо відзначити, що американське керівництво не має наміру припиняти будь-яку співпрацю з Саудівською Аравією або розривати союзницькі відносини. Адміністрація Байдена має загальну стратегічну мету скоротити свою присутність у регіонах і збільшити відстань від локальних конфліктів, але не дозволити Королівству повністю вийти із союзницького кола, після чого це може призвести до зближення між Саудівською Аравією, Росією та Китаєм.

Держсекретар США Ентоні Блінкен чітко висловив позицію нової адміністрації, що Сполучені Штати мають намір підтримувати співпрацю із Саудівською Аравією на певному рівні. Однак Королівство має припинити напади на дисидентів і громадських активістів, оскільки стратегічне партнерство між двома країнами можливо лише за умови відповідності цінностям США [8].

Раніше, у січні 2021 року, адміністрація Байдена прийняла рішення призупинити продаж наступальної зброї Саудівській Аравії, яку остання використовувала в громадянській війні в Ємені проти хуситів. У квітні того ж року Палата представників США затвердила обмеження на продаж цього виду зброї. Крім того, новий президент зацікавлений у продовженні угоди про іранську ядерну програму (JCPOA), ініційованим попередником Бараком Обамою.

Усі ці рішення суттєво відрізняються від позиції просаудівської політики Дональда Трампа, що спричинило обурення з боку офіційних представників Саудівської Аравії. Зараз, коли важливість особистих відносин втратила своє першорядне значення у двосторонній взаємодії між державами, небагато чинників заважають цим відносинам вийти за критичну межу. Одним з них є економічна співпраця та геополітичне стримання Ірану. Однак і тут спостерігається певна негативна тенденція. За офіційними даними, у 2020 році торгівля з Саудівською Аравією склала лише 19,2 мільярда доларів, що є найнижчим показником за останні дев'ять років та на 7,7 мільярда доларів менше, ніж у 2019 році [12].

У геополітичному плані не дивно, що Саудівська Аравія наближається до головних конкурентів США – Росії та Китаю. У випадку з Китаєм, співпраця між ним і КСА має більший економічний характер, оскільки Китай збільшує імпорт саудівської нафти та інвестує в різні інфраструктурні проекти в Саудівській Аравії. У серпні цього року Саудівська Аравія також підписала угоду з Росією про активізацію військово-технічного співробітництва. Однак, поглиблення політичних комунікацій між цими країнами та Саудівською Аравією малоймовірно, через те, що вони займають протилежні позиції щодо сирійської та іранської ситуацій [13].

Варто встановити, що Саудівська Аравія традиційно має статус стратегічного союзника США на Близькому Сході, але в останнє десятиліття двосторонні відносини між цими країнами перебувають у циклічному руслі. Початок було покладено під час президентства Барака Обамі, але за часів Дональда Трампа вони стали найбільш тісними у всій їх історії. Нинішній президент США Джозеф Байден уже з перших днів свого кроків показав, що він не планує встановлювати тісні стосунки з королівською родиною та пощати грубе порушення прав людини, що стало характерною рисою для його попередника [12].

У майбутньому США, ймовірно, утримаються від прямої військової участі в регіональних конфліктах на боці Саудівської Аравії, так як це відповідає стратегії Байдена щодо помірною дистанціювання від конфліктів на Близькому сході.

Отже, в загальному варто сказати, що, зважаючи на наявні спільні економічні та геополітичні інтереси, Саудівська Аравія та США не припиняють стратегічну співпрацю, і їх можна назвати союзниками в глобальному масштабі. Однак через ряд інцидентів, таких як вбивство Джамалія Хашоггі, рівень стратегічного партнерства та довіри між державами залишається нижчим, ніж раніше.

3.2. ЄС у контексті політико-дипломатичних пріоритетів Саудівської Аравії

У контексті політико-дипломатичних пріоритетів Саудівської Аравії Європейський Союз (ЄС) займає важливу роль. Саудівська Аравія передбачає забезпечення підтримки та співробітництва з ЄС з різних аспектів. Один із пріоритетів Саудівської Аравії у відносинах з ЄС виник у зміцненні економічного співробітництва. Європейський союз є одним із найбільших торгових партнерів Саудівської Аравії, а значна частина нафтових ресурсів, які експортують королівство, призначені для країн ЄС.

Обидві сторони мають інтерес до розвитку торговельних зв'язків та інвестиційних проектів, що сприяє економічному зростанню обох сторін. Крім того, Саудівська Аравія сприяє розширенню політичного та дипломатичного співробітництва з ЄС.

Доцільно встановити, що ці сторони активно співпрацюють у сферах безпеки, боротьби з тероризмом, стабільності регіону Близького Сходу та інших глобальних питаннях. Також, встановлено діалоги на високому рівні, консультації та спільні ініціативи з питань енергетики, клімату, торгівлі та інших сфер.

Регіон Перської затоки, є лідером у світі за обсягами нафтових запасів, становлячи приблизно 33% від усіх світових запасів нафти. У 2016 році мінеральні сировини, разом із гірничодобувною продукцією, склали основу частину експорту з регіону Перської затоки до ЄС, досягнувши 65,9% обсягу [16, с. 57].

У 1988 році Європейський союз (ЄС) і Рада співробітництва арабської держави Перської затоки (РСАДПЗ) ухвалили двосторонню Угоду про

співробітництво. Ця угода спрямована на зміцнення стабільності в регіонах, розвиток політичних, технічних та економічних відносин, а також розширення співробітництва в багатьох сферах [48].

Угода передбачає наукове співробітництво в галузях фінансів, енергетики, промисловості, торгівлі, послуг, сільського господарства, рибальства, інвестицій, техніки та охорони довкілля. Особливо увага приділяється інтеграції ринків капіталу, регулюванню банківської сфери, торговельним діям та створенню умов для двостороннього руху капіталів.

Доцільно зазначити, що угода також підтримує використання євро як резервної валюти в регіонах. Сторони виражають зацікавленість у відповідності своїх дій для підвищення їх ролі в реорганізації глобальних фінансових інституцій. ЄС та РСАДПЗ зміцнили свою позицію на міжнародній арені та сприяють розвитку фінансової системи в регіоні Перської затоки [44, с. 268].

Країни Ради співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ) сподівалися на створення глобальної мережі транснаціональних компаній за допомогою Європейського союзу (ЄС), що сприяє диверсифікації їх економіки. Для забезпечення співробітництва було укладено угоди про створення спільних профільних комітетів та проведення щорічних нарад на рівні міністрів. Представництво ЄС у Саудівській Аравії було акредитовано в п'яти з шести країн РСАДПЗ.

За фінансової підтримки Європейської комісії була встановлена постійна співпраця між Асоціацією Європейських палат торгівлі та промисловості та Федерацією торгових палат РСАДПЗ. Ці заходи мають на меті підтримку торгівлі та підприємництва між ЄС і країнами РСАДПЗ [44, с. 270].

Згідно з Угодою 1988 року, Європейський союз (ЄС) та Рада співробітництва арабської держави Перської затоки (РСАДПЗ) розпочали переговори щодо створення Зони вільної торгівлі (ЗВТ). Основною перешкодою для створення ЗВТ стала відсутність митного союзу в РСАДПЗ.

На початку 2000-х років Рада співробітництва оголосила про намір закріпити митний союз між членами РСАДПЗ до 2005 року. Це спричинило розробку нової директиви з боку ЄС, що сприяли підготовці до підписання угоди про ЗВТ.

У 2003 році Рада співробітництва стала митним союзом, що призвело до активізації переговорів щодо ЗВТ. Здавалося, що до 2007 року все було готово для викладання такої угоди між ЄС та РСАДПЗ. Доцільно встановити, що країни Перської затоки, включаючи Саудівську Аравію, були спрямовані на збільшення експорту на європейські ринки та в диверсифікацію власної економіки за рахунок європейських інвестицій та доступ до європейських технологій, зокрема в галузі альтернативної енергетики та охорони навколишнього середовища [44, с. 275].

Несподівано переговори зупинилися, керівництво країн-членів РСАДПЗ вважало, що вони зробили занадто багато поступків, не отримавши жодних привілеїв з боку Європейського Союзу (ЄС). Досліджено, що консультації були продовжені, але з невеликими шансами на успішне завершення переговорів.

У березні 2002 року Саудівська Аравія запропонувала Загальноарабську мирну ініціативу, яка була відповідна до спільного бачення близькосхідного регулювання, яке також підтримувалося Європейським Союзом. Проте навіть серед провідних країн ЄС не було єдиного погляду на це питання. Ліга арабських держав вимагала, щоб Ізраїль не лише визнав кордони з 4 червня 1967 року, але й повернув Голанські висоти Сирії [32, с. 160].

Арабські держави вимагають справедливого вирішення питань палестинських біженців, зокрема, визнання їх права на повернення. Однак Ізраїль визнає право палестинських біженців на повернення, але лише до палестинських територій, кордони яких будуть визначені після остаточного врегулювання.

Наприкінці березня 2007 року Ліга арабських держав, із Саудівською Аравією на чолі, прийняла рішення про повторний запуск «загальноарабської мирної ініціативи». Її головна мета перебуває у звільненні окупованих палестинських територій. Прийняття цієї ініціативи відкриває можливість для Ізраїлю встановити дипломатичні відносини з 57 арабськими та мусульманськими країнами [32, с.166].

Адміністрація Дж. Буша молодшого прагнула відновити арабсько-ізраїльський діалог як частину стабілізації ситуації на Близькому Сході. 27 листопада 2007 року в Аннаполісі, за посередництва США, відбулося повернення до палестинсько-ізраїльського мирного процесу, який був перерваний з 2000 року.

Європейський Союз висловив підтримку готовності досягнути угоди на основі «Дорожньої карти». У контексті стратегічного розвитку «Великого Близького Сходу» важливе значення мало розвиток еміратів Перської затоки. 8 травня 2007 року в столиці Саудівської Аравії, Ер-Ріяді, відбувся 17-й саміт країн Перської затоки та Європейського Союзу. Було прийнято рішення про подальше зближення двох інтеграційних груп.

Нарешті, 1 січня 2008 року було створено Спільний ринок країн Перської затоки, до якого входять Катар, Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати, Оман, Бахрейн і Кувейт. Цей проект фактично повторює модель створення Європейського Союзу. Громадяни країн Перської затоки отримали право не тільки вільно інвестувати в економіку регіону, але й працювати в сусідніх країнах, навчатися там і отримувати пенсію [15, с.88].

На відміну від Європейського Союзу, «Рада співробітництва країн Перської (Арабської) затоки», створена в 1981 році, не має спільних правових установ. Однак, іншим завданням залишається забезпечення регіональної безпеки в Перській затоці. Було заплановано впровадити спільну грошову одиницю – дінар Затоки. Ідея обговорювалась з 2002 року, коли євро було введено в обіг. Валютний союз мав сприяти розвитку торгівлі в регіонах та зменшити залежність від американського долара.

Доцільно встановити, що до 2018 року ця ідея так і не була реалізована. Країни Перської затоки, включаючи Саудівську Аравію, після початку глобальної економічної кризи восени 2008 року відчули збитки не тільки від падіння ціни на нафту, але й від втрати капіталовкладень у зв'язку з падінням курсу акцій на фондових ринках Європи та США в загальному розумінні [15, с. 94].

Найбільш ефективною тактикою для стримування стратегії формування "Великого Близького Сходу" є зіткнення інтересів США з інтересами країн, які

претендують на роль регіональних лідерів. Росія та Китай, підтримуючи Сирію та Іран як перешкоду перед арабськими революціями, намагаються обмежити зміцнення позицій американських союзників у регіонах. Особливо це стосується нафтових монархій Перської затоки, які об'єднані в «Союз арабських держав Перської затоки». Вони мають глибокі зв'язки з бізнес-інтересами США та ЄС і стратегічно спрямовані на співробітництво з ними за збереження умов вашої внутрішньополітичної стабільності [28].

Проте, стабільність в Саудівській Аравії залишається достатньою і потребує постійних фінансових дотацій. Загострення конкуренції за регіональне лідерство відповідає інтересам сил поза межами Близького Сходу. Це уповільнює процес формування кола держав-гегемонів, які працюють проти зовнішнього впливу і захищають власні інтереси.

У травні 2017 р. Євросоюз та країни Ради співробітництва розпочали новий діалог з питань торгівлі та інвестицій, що включає також відповідні приватні сектори обох сторін. Цей діалог забезпечує створення особливої платформи для вирішення питань, пов'язаних з торгівлею та інвестиціями, активізації співробітництва з питань, що становлять взаємний інтерес, таким як усунення взаємних перешкод на ринку, розробка нормативних вимог та способи встановлення ринкових преференцій.

Доцільно зазначити, що все ж криза з Катаром, яка почалася в червні 2017 року, і подальша блокада Катару з боку арабських країн, на тлі Саудівської Аравії, серйозно ускладнили відносини між і Радою ЄС співробітництва країни Перської затоки. Євросоюз обрав тактику переговорів з усіма сторонами конфлікту як посередник.

Брюссель використав різні платформи ресурсів та механізмів для реагування на кризу, зокрема Департамент реагування на кризу та оперативну координацію Європейської служби зовнішніх зв'язків, Кризову ЄС, Механізми координації дій у надзвичайних ситуаціях та інші. Було посилено двосторонні контакти з учасниками кризи [36, с. 48].

Стійкий на претензії та складності, торговельний оборот між ЄС та РСАДПЗ досягає значних розмірів. У 2018 році ЄС посів перше місце в обсязі товарообігу з РСАДПЗ, що склало 14,9%, випереджаючи Китай на 0,1%. Проте експорт з ЄС до РСАДПЗ знизився на 8,3%, тоді як імпорт з РСАДПЗ знизився на 24,3%. Загальний обсяг торгівлі між ЄС та РСАДПЗ становив 145,5 млрд євро. Позитивний баланс ЄС становив 37 млрд євро.

Експорт з ЄС до країни Ради співробітництва був різноманітним, з перевагою на машинобудуванні (27,7%), транспортному забезпеченні (16,5%) та хімічному виробництві (11,3%). Імпорт до ЄС з країн Ради співробітництва, в основному, становив паливо та виробництво гірничодобувної промисловості (71,8%).

3.3. КНР у сучасній дипломатії Саудівської Аравії

КНР, або Китайська Народна Республіка, відіграє значну роль у дипломатичних відносинах із Саудівською Аравією. Дві країни підтримують дипломатичні зв'язки та співпрацю в різних сферах. Китай є одним із найбільших споживачів нафти, а Саудівська Аравія є одним із провідних світових експортерів нафти. Обидві країни підтримують важливі торговельні відносини у сфері енергетики, торгівлі товарами та іншими галузями.

Співпраця між Китаєм і Саудівською Аравією розвивалася циклічно, пройшовши кілька ключових етапів. З початку 2005 року відносини між країнами стали стійкими і постійними. Це дало можливість зростанням економічних інтересів і збільшенням зовнішньої торгівлі.

Однак, доцільно встановити, що з появою більшого обсягу видобутку сланцевого газу в США, імпорт нафти з Саудівської Аравії зменшився, разом із тим, що зі зниженням світової ціни на нафту спричинило дефіцит бюджету країни. Цей дефіцит досягає рекордних 15% ВВП Саудівської Аравії перед підписанням договору про стратегічне партнерство з Китаєм.

Зацікавленість Саудівської Аравії у співпраці з Китаєм була зумовлена задовільністю компенсувати втрати від зменшення імпорту нафти та покриття

дефіциту бюджету. Угода про стратегічне партнерство між цими країнами стала кроком у Саудівській Аравії, яка намагалася знайти нові джерела доходів та розширити свої економічні можливості [29, с.80].

У період з 2005 по 2006 роки було кілька важливих офіційних візитів на найвищому рівні, і було укладено низку важливих угод про співпрацю в енергетичній сфері. Варто відзначити, що зміна геополітичної та економічної ситуації в подальшому суттєво вплинула на акценти у зовнішній політиці Китаю та Саудівської Аравії. Також, світова фінансова криза 2008 року, загострення зовнішнього боргу країни, пандемія Covid-19 та інші проблеми спричинили зміни позицій у зовнішній політиці обох країн. Особлива увага була приділена реалізації економічних інтересів. Китай і Саудівська Аравія змінили свої підходи та стратегії, зосереджуючись на підтримці та розвитку своєї економіки через співпрацю в енергетичній сфері [61].

Крім того, наслідний принц Саудівської Аравії відкрито підтримував політику Китаю щодо мусульман, які перебувають у концтаборах. Китай навав фінансову та організаційну допомогу Саудівській Аравії в боротьбі з пандемією Covid-19, що було неможливо на попередніх етапах співпраці.

Для Китаю така ситуація створила значну конкурентну перевагу, після чого його присутність у регіоні найбільше визначається капітальними інвестиціями, з мінімальним політичним впливом і забезпеченням безпеки. Цей підхід Китаю обґрунтовано оптимальним використанням ресурсного потенціалу відмінно від підходу США. У 2016 році Китай уклав угоду про всебічне стратегічне партнерство з Саудівською Аравією, що створило передумови для розвитку не тільки економічного співробітництва, а й політичного.

У 2018 році відбувся перший Китайсько-Саудівський форум співпраці. Цю позитивну тенденцію відображають також результати опитувань громадян обох країн. З 2014 року результати опитувань громадян Саудівської Аравії щодо Китаю істотно змінилися. Наприклад, у 2019 - 2020 роках 58% громадян Саудівської Аравії висловили негативне ставлення до політики США, відмінне від ставлення до політики Китаю.

Сучасна риторика політики Китаю та Саудівської Аравії має позитивний характер. Міністр закордонних справ КНР Ван І під час свого візиту до Саудівської Аравії акцентував увагу на важливості стратегічного партнерства між країнами та його довгострокових перспективах [69].

Зі свого боку міністр закордонних справ Саудівської Аравії Фейсал бін Фархан Аль Сауд визнав роль Китаю як важливого та надійного партнера для своєї країни.

Розвиток економічних відносин між Китаєм та Саудівською Аравією характеризується швидким темпом зростання. За більш ніж 20 років експорт Китаю до Саудівської Аравії збільшився на 15,2% [69].

У 2019 році обсяг експорту Китаю до Саудівської Аравії склав понад 26 мільярдів доларів США, тоді як імпорт із Саудівської Аравії до Китаю склав понад 45 мільярдів доларів США. Також відбулось зростання обсягу іноземних інвестицій між країнами.

Проте, варто відзначити, що в 2012 році відбулася негативна зміна, яка пов'язана зі збільшенням фінансових ресурсів через загострення зовнішніх політичних відносин з Японією через територіальний конфлікт і значним спадом темпів економічного зростання (у 2012 році зростання ВВП Китаю становило 7,8%) [29, с.86].

Додатковим стимулом для розвитку співпраці між Китаєм і Саудівською Аравією є схожість їх моделей управління. Китайська модель характеризується значним державним політичним контролем і використанням «м'якої» сили через розвиток економічного співробітництва, культури та інвестицій. Це принципово відрізняє її від американської моделі, яка обґрунтовується на політичному лідерстві та контролі над демократичними режимами.

Традиційні інститути, спрямовані на вільний ринок та лібералізм, неефективно функціонують у регіонах, оскільки країни Близького Сходу визначають свої цінності та ідеології переважно на основі авторитаризму, релігійних мотивів та інших факторів. З цього приводу традиційна модель Китаю є ближчою та зрозумілішою для країни Близького Сходу.

Результати опитування громадян Саудівської Аравії у 2019 році підтверджують цю тенденцію. Переважна більшість респондентів вважають політико-економічну модель Китаю прикладом для дослідження: 39% з них повністю підтримують це підтвердження, а 45% підтримують переважно [57].

Додаткові можливості для співробітництва між країнами Близького Сходу та Китаєм забезпечуються через зниження ефективності керівництва США у посиленні своєї присутності в регіонах. Одночасно зростання ролі Китаю ставлять під сумнів його подальшого неутручання у питання безпеки в регіоні. Реалізація стратегії глобального лідерства вимагає від Китаю змінити свою переважно торгово-економічну присутність на регіональному рівні.

Важливу роль у зростанні впливу Китаю в міжнародних відносинах грають державні підприємства. Більшість китайських державних підприємств вважають, що уряду необхідно розширити свій вплив на Середній Схід та Африку. Понад 10% китайських емігрантів знаходяться на Близькому Сході, що вимагає впровадження політики безпеки в цьому регіоні [56].

Доцільно встановити, що провідні дослідники вважають, що навіть у разі розгортання військової присутності країни в регіоні, зовнішня політика Китаю залишатиметься «м'якою».

Варто зазначити, що Д. Сунь наголошує, що політика Китаю щодо країни Близького Сходу базується на реалізації ідеї протистояння зовнішньої політики США та неутручання у внутрішні справи цих країн. А. Бобровицький та Н. Гавриленко підкреслюють, що основу зовнішньої політики Китаю щодо країни Близького Сходу складає принцип аполітичності [4].

Але важливо встановити і те, що зниження інтересу США до розвитку їхньої присутності в регіоні може бути тимчасовим, і вони встановлюють певні «ліміти» для розвитку співпраці між Саудівською Аравією та Китаєм. Крім того, невизначеність політики США щодо Саудівської Аравії негативно впливає на рівень безпеки в регіонах та сприяє зміцненню конкуренції між провідними країнами світу за вплив у регіонах, особливо з огляду на наявний значний ресурсний потенціал

Отже, наразі у зростаючій співпраці між Саудівською Аравією та Китаєм, США залишається основним гравцем у регіоні. Тому китайський уряд обережно розширює свою присутність, особливо в питаннях безпеки, навіть задля широкої підтримки внутрішньої еліти країни.

У той же час зростаючі інвестиції та торгово-економічне співробітництво вимагають захисту економічних інтересів, що виявляється у певній активності Китаю в регіонах.

Таким чином, в майбутньому варто досліджувати співпрацю Китаю та Саудівської Аравії в контексті визначення наслідків розширення китайського впливу в регіонах для інтересів інших країн, зокрема Європейського Союзу та України.

Отже, Саудівська Аравія довгий час мала статус традиційного стратегічного союзника США на Близькому Сході. Проте за останнє десятиліття відносин між цими країнами перебували в циклічному стані. Стримана взаємодія між урядами почалася за час президентства Барака Обамі, але за час Дональда Трампа стосунки між країнами стали, можливо, найтіснішими в їх історії.

Поточний президент США Джозеф Байден уже з перших кроків у саудівському питанні показав, що, на відміну від свого попередника, він не прагне встановити близькі особисті стосунки з королівською родиною та не буде мовчати про серйозні порушення прав людини, що вчиняються історичним союзником. Це особливо виділено в його ігноруванні наслідного принца Саудівської Аравії Мохаммеда бін Сальмана.

У майбутньому Сполучені Штати, ймовірно, будуть утримуватися від прямої військової участі в регіональних конфліктах на боці Саудівської Аравії, залишається це відповідати стратегії президента Байдена щодо помірною дистанціювання від конфліктів на Близькому сході. У свою чергу Саудівська Аравія має значний інтерес у підтримці та розширенні економічних відносин з Європейським Союзом (ЄС).

Визначено, що є великим торговельним партнером для Саудівської Аравії, особливо з точки зору експорту енергоносіїв ЄС, після чого Саудівська Аравія є

великим виробником нафти. Королівство прагне диверсифікувати свою економіку за допомогою плану «Бачення 2030», що забезпечує залучення іноземних інвестицій та розвиток ненафтових секторів.

Зміцнення економічних зв'язків з ЄС співпадає з цілями Саудівської Аравії щодо диверсифікації її економіки. Саудівська Аравія також співпрацює з ЄС у сфері безпеки, включаючи боротьбу з тероризмом і забезпечення регіональної стабільності.

Слід встановити, що політичні переваги Саудівської Аравії можуть бути змінені через змінні ресурси, геополітичні зруйнування та двосторонні відносини з окремими державами-членами Європейського Союзу (ЄС).

Отже, Китай стає все більшим гравцем у дипломатичних зусиллях Саудівської Аравії. За останні роки відносини між Китаєм і Саудівською Аравією значно зміцнилися і розширилися, що пояснюється взаємними економічними і політичними інтересами, енергетичною регіональною безпекою та стабільністю. Китай став одним із провідних торгових партнерів-інвесторів Саудівської Аравії.

Як найбільший споживач нафти у світі, значний рівень Китаю залежить від Саудівської Аравії для задоволення своїх енергетичних потреб. Китай і Саудівська Аравія мають спільні політичні інтереси і надають перевагу стабільності, підтримуючи одну у питаннях, пов'язаних із суверенітетом, територіальною цілісністю та невтручанням у внутрішній справі. Варто відзначити, що Саудівська Аравія підтримує дипломатичні зв'язки з іншими країнами та регіонами, включаючи Сполучені Штати.

ВИСНОВКИ

Таким чином, дослідивши і розкриваючи поставлені завдання, можна зазначити, що основними векторами зовнішньої політики КСА є система близькосхідного регіонального співробітництва, розбудова відносин із глобальними центросиловими акторами, а також участь у впливових міжнародних організаціях.

У процесі дослідження були зроблені наступні висновки:

1. Визначено, що у формуванні зовнішньополітичної концепції Саудівської Аравії надзвичайну велику роль відіграє релігійно-ідеологічний чинник. Саме тому єдиною визначальною нормою, згідно з якою може бути організоване політичне життя суспільства, стала спільність у вірі, яка формує основу політичної інтеграції, соціальної солідарності, економічної допомоги та духовного братства. Відповідно, були визначені основні союзники та противники Саудівської Аравії в регіоні. Серед ключових зовнішньополітичних цілей Королівства варто вказати захист територіальної цілісності, підтримка політичного режиму, забезпечення економічного процвітання та спадковості монархічного ісламського правління. Дослідивши джерельну базу, можна дійти висновку, що відчувається дефіцит спеціальних праць істориків і політологів. Вивчення зовнішньої політики Саудівської Аравії ґрунтується на офіційних заявах уряду, наукових дослідженнях, звітах аналітичних центрів та аналізу ЗМІ. Перераховані джерела дають змогу зрозуміти цілі зовнішньої політики країни, принципи та взаємодію з іншими державами й організаціями.

2. З'ясовано, що на регіональному рівні для Саудівської Аравії важливими партнерами є країни Перської затоки. Також Об'єднані Арабські Емірати є ключовим союзником Саудівської Аравії, незважаючи на існуючі розбіжності в деяких питаннях зовнішньої політики. Було виявлено, що ядерна програма Ірана є ключовим елементом у визначенні векторів дипломатичної діяльності Саудівської Аравії, у цьому контексті здійснюється й співробітництво з країнами регіону.

Встановлено, що оскільки безпека та стабільність регіону мають велике значення для Саудівської Аравії, вона намагається налагодити політичний діалог з такими країнами, як Катар та Іран, з якими раніше відбувся розрив дипломатичних відносин, що супроводжувалося також і припиненням міждержавних торговельно-економічних відносин. Автор відокремив ключові фактори безпеки регіону:

- Захист території – Саудівська Аравія ставить на перше місце безпеку своїх кордонів і території, забезпечуючи їх захист від загроз;

- продовження успішних антитерористичних зусиль – КСА активно бореться з тероризмом і продовжує співпрацювати з міжнародними партнерами для протидії терористичним групам;

- підтримка стратегічних союзників – Саудівська Аравія прагне підтримувати тісні відносини зі своїми стратегічними союзниками в регіонах і за його межами;

- посилення влади – КСА зосереджується на посиленні своєї політичної та військової влади, щоб мати вплив на регіональні справи.

3. Іран і Саудівська Аравія є головними конкурентами в регіоні Близького Сходу і мають напружені відносини у зовнішній політиці.

Іран і Саудівська Аравія представляють різні геополітичні та релігійні інтереси. Іран є переважно шиїтською державою, тоді як Саудівська Аравія є сунітською країною. Конфлікт між шиїтами та сунітами існує протягом століть і має великий вплив на взаємини обох країн.

Крім того, Іран і Саудівська Аравія конкурують за вплив у Лівані та Сирії, де вони підтримують протилежні сторони у громадянських конфліктах.

Було виявлено, що ядерна програма Ірана є ключовим елементом у визначенні векторів дипломатичної діяльності Саудівської Аравії, у цьому контексті здійснюється й співробітництво з країнами регіону.

4. На сучасному етапі відносини між США та Саудівською Аравією можна описати як складні й багатогранні. Загалом, США і Саудівська Аравія підтримують стратегічні зв'язки та співпрацюють у багатьох сферах, але у них також є ряд суперечностей і проблемних питань.

Одним із основних аспектів відносин між США та Саудівською Аравією є економічне партнерство. Саудівська Аравія є одним з найбільших світових експортерів нафти, а США є одним з найбільших споживачів. Обидві країни мають великий інтерес у підтримці стабільності на світових нафтових ринках та розвитку енергетичної безпеки. Визначено, що Саудівська Аравія є найбільшим покупцем військової техніки від США, а також має військові бази на своїй території, що дозволяє США оперативно реагувати на події в регіоні та забезпечувати неперервність постачання нафти та роботу нафтопереробних заводів.

У сфері безпеки співпраця між США та Саудівською Аравією також важлива. Обидві країни спільно працюють над боротьбою з тероризмом, зокрема з урахуванням загроз від терористичних організацій, таких як Аль-Каїда та Ісламська Держава. Саудівська Аравія надає важливу регіональну базу для американських військових операцій, включаючи підтримку військових баз та спільні навчання.

Однак, відносини між США та Саудівською Аравією також стикаються з рядом проблем і суперечностей. Одна з найбільш відомих і контроверсійних проблем - це питання прав людини. Саудівська Аравія має довгу історію порушення прав людини, зокрема щодо жінок, меншин, активістів та журналістів. Це викликає критику з боку США та міжнародної спільноти.

Також, у сучасних відносинах між країнами, проблематичним фактором є ситуація в Ємені. Саудівська Аравія веде військову кампанію проти повстанців-хуситів у Ємені, що призвело до гуманітарної катастрофи та великої кількості цивільних жертв.

Останнім часом спостерігаються деякі зміни в підходах США до відносин з Саудівською Аравією. Нова адміністрація президента США Джо Байдена висунула акцент на захист прав людини і вимагає від Саудівської Аравії більшої прозорості та відповідальності за порушення прав людини. Однак, не зважаючи на ці зміни, США і Саудівська Аравія продовжують зберігати важливі оборонні і економічні зв'язки.

5. На тлі політико-дипломатичних пріоритетів Саудівської Аравії Європейський Союз (ЄС) відіграє важливу роль. Саудівська Аравія надає

підтримку та співпрацює з ЄС у різних аспектах. Одним із пріоритетів у відносинах Саудівської Аравії з ЄС є зміцнення економічного співробітництва. Європейський Союз є одним із найбільших торговельних партнерів Саудівської Аравії, причому значна частина нафтового експорту королівства призначається до країн ЄС.

Обидві сторони зацікавлені в розвитку торгових відносин та інвестиційних проєктів, які сприяють економічному зростанню обох сторін. Крім того, Саудівська Аравія наполягає на розширенні політичної та дипломатичної співпраці з ЄС.

Доцільно визначити, що ці сторони активно співпрацюють у сфері безпеки, боротьби з тероризмом, стабільності в регіоні Близького Сходу та інших глобальних питань. Крім того, обидві сторони налагодили діалог на високому рівні, консультації та спільні ініціативи в енергетиці, кліматі, торгівлі та інших сферах.

6. Відносини з Китаєм на сучасному етапі зосереджені в економічній сфері. Китай, подібно до США, прагне до імпорту нафти з Саудівської Аравії для задоволення своїх постійно зростаючих потреб. Також слід зазначити, що Китай інвестує у КСА для здійснення логістичних проєктів, зокрема в рамках «Один пояс, один шлях». Кожен візит лідерів Саудівської Аравії в КНР супроводжується підписанням нових угод та поглибленням існуючих, що закріплюють зацікавленість сторін у розбудові партнерських відносин. Також, окрім торгівлі, держави проявляють обопільну зацікавленість у реалізації безпекових регіональних проєктів. Політичні відносини між країнами досягли свого піку у 2016 році з підписанням угоди про стратегічне партнерство і зберігають позитивну динаміку і донині.

Таким чином, перспективи подальших наукових досліджень можуть зосереджуватись як на регіональних аспектах близькосхідної політики Саудівської Аравії, так зміщуватимуться на глобальний рівень взаємодії Королівства із центросиловими партнерами як США, країни ЄС та КНР.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аль Аас Н. КНР у зовнішній політиці Саудівської Аравії // Міжнародна науково-практична конференція «Шевченківська весна». 2023. С.10-13.
2. Аль Аас Н. Основні вектори зовнішньої політики Саудівської Аравії // Міжнародна науково-практична конференція «Політ». 2023. С.51-53
3. Бірюков О. Взаємовідносини Саудівської Аравії і Ірану в сфері безпеки // Проблеми національної стратегії. Міжнародна політика. 2017. № 2. С. 41.
4. Бобровицький А., Гавриленко Н. Вплив КНР на розвиток країн Близького Сходу та Північної Африки – висновки для України // Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-08/knr.pdf/> (дата звернення: 02.05.2023).
5. Богомолів О. Політичний іслам // Політика і час. 2003. №12. С. 52–60.
6. Бондар М. У Саудівській Аравії сталося дещо серйозне, – експерт про відносини країни з США та Китаєм. // 24 Канал. URL: https://24tv.ua/vidnosin-mizh-saudivskoju-araviyeyu-ssha-kitayem-shho-vidbuvayetsya_n2216152 (дата звернення: 10.05.2023).
7. Вачедін Д., Губа В. Іран та Саудівська Аравія вирішили нормалізувати відносини // DW Global Media Forum. URL: <https://www.dw.com/uk/iran-ta-saudivska-aravia-virisili-normalizuvati-vidnosini/a-64954500> (дата звернення: 23.05.2023).
8. Волович О. О. Глобалізація в арабському світі : виклики, втрати і надбання // Вісник Львівського університету. 2011. Вип. 53. – С. 101-110.
9. Волошка Р. Іран і Саудівська Аравія в Китаї домовилися про відновлення дипломатичних відносин // Новинарня. URL: <https://novynarnia.com/2023/03/12/iran-i-saudivska-araviya-domovylysy-a-pro-vidnovlennya-dyplomatychnyh-vidnosyn/> (дата звернення: 17.05.2023).
10. Гарник Л. П. Авторитаризм та демократія у процесі модернізації політичних режимів в країнах Близького Сходу : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02

- «Політичні інститути та процеси (політичні науки)». Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2013. – 16 с.
11. Голюков А. П. Співробітництво України з арабськими державами Перської затоки : монографія / Артур Павлович Голюков, Салах Гасім, Марина Юрїївна Рубцова. Харків : Екограф, 2010. – 131 с.
12. Горб А. Саудівська Аравія та США: еволюція відносин і новий підхід Байдена // Аналітичний центр ADASTRA. URL: <https://adastra.org.ua/blog/sauidivska-araviya-ta-ssha-evolyuciya-vidnosin-i-novij-pidhid-bajdena> (дата звернення: 22.05.2023).
13. Горбачова А. У США стурбовані, що Саудівська Аравія передасть американську зброю Росії // УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/politics/viyna-v-ukrajini-2022-u-ssha-sturbovani-shcho-sauidivska-araviya-mozhe-peredati-zbroyu-rosiji-12014865.html> (дата звернення: 12.05.2023).
14. Гребцов В. Концептуальне забезпечення політики США стосовно регіону Перської затоки у першому десятилітті XXI століття // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2010. Вип. 1. С. 74-78.
15. Гришова Р., Нестерова К. Модель циркулярної економіки в контексті сталого розвитку. Економіка АПК. 2021. № 4. С. 88–94.
16. Гришова Р., Нестерова К., Куровська І. Проблеми та інструменти державної організаційно-економічної підтримки розвитку циркулярної економіки. Економіка АПК, 2021. № 5. С. 57.
17. Гуцало С. Близькосхідна політика КНР на сучасному етапі. // Державна установа «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/4656/> (дата звернення: 25.05.2023).
18. Замікула М. Зовнішня та безпекова політика Саудівської Аравії в умовах актуальної дестабілізації Близькосхідного простору // Стратегічна панорама. 2018. № 1. С. 40–49.
19. Захарченко А. М. Трансформація проблем регіональної безпеки Близького Сходу на початку XXI століття : можливі наслідки для України // Стратегічна панорама. 2009. № 3. С. 61-70.

- 20.Капітоненко М. «М'яка сила» у сучасній світовій політиці теоретичні аспекти // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 94 (Ч. II). 2010. С. 20–29.
- 21.Кніпп К., Сааков В. Вразлива регіональна потуга: наскільки сильною є Саудівська Аравія? // Deutsche Welle. URL: <https://p.dw.com/p/3Q94Y> (дата звернення: 24.05.2023).
- 22.Конопка Н., Стрихоцький Т. «М'яка сила» в зовнішній політиці Королівства Саудівська Аравія // Політикус. 2020. Вип. 4. С. 100–109.
- 23.Коппель О. Перська затока: проблема безпеки в 80-ті – 90-ті роки. К.: Школяр, 1998. 199 с.
- 24.Коппель О., Мануїльська Т., Пархомчук О. Загальні тенденції становлення та розвитку військового виробництва країн Близькосхідного регіону // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. Вип. 6. К., 1997. С.70–79.
- 25.Коппель О., Пархомчук О. Деякі питання розвитку відносин України з державами Близького Сходу // Питання нової та новітньої історії. 1995. Вип. 41. С.135–142.
- 26.Коппель О., Пархомчук О. Проблеми та перспективи конверсії на Близькому Сході та в Азії // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. Вип. 5. К., 1996. С. 28–40.
- 27.Кравцов В. Новий конфлікт на Близькому Сході: чи наважиться Іран напасти на Саудівську Аравію? // Свідомі. URL: <https://svidomi.in.ua/page/novyi-konflikt-na-blyzkomu-skhodi-chy-navazhytsia-iran-napasty-na-saudivsku-araviiu> (дата звернення: 27.05.2023).
- 28.Кудрін Ф. Саудівська Аравія між мріями та реальністю. Як королівство балансує між Пекіном та Вашингтоном // Тиждень. URL: <https://tyzhden.ua/saudivska-araviia-mizh-mriiamy-ta-realnistiu-iak-korolivstvo-balansuie-mizh-pekinom-ta-vashynhtonom/> (дата звернення: 26.05.2023).
- 29.Кукалець О. Співробітництво Китаю та Саудівської Аравії у 2012 – на початку 2017 рр. // Terra incognita: студентський науковий журнал. 2017. Вип. 1. С. 80–87.

30. Культурні та цивілізаційні зв'язки між Європою та Сходом. Матеріали міжнародної наукової конференції присвяченої 103-річному ювілею з дня народження Омеляна Пріцака / Упорядник Я. Пилипчук. К.: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2022. 244 с.
31. Латигіна Н. А. Між Кораном і Конституцією. Демократія і демократизація в арабському світі // Політика і час. – 2006. - № 3. – С. 63-71.
32. Магда Є. Позиція ЄС в урегулюванні арабо-ізраїльського конфлікту від початку XXI ст. // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки: міжвід. зб. наук. пр. 2010. Вип. 19. С. 155–166.
33. Магеррамова Ю. Вплив релігійного чинника на формування зовнішньої політики Саудівської Аравії // Віче. 2011. № 10. С. 15–16.
34. Магеррамова Ю. Концептуальні засади зовнішньої політики Королівства Саудівської Аравії. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3182/2857 (дата звернення: 25.05.2023).
35. Макух В. В. Стратегія активізації співпраці України і країн Перської затоки в агропромисловій сфері // Стратегія 269 активізації співпраці України з державами Перської затоки: аналіт. доповідь. Одеса : НІСД, 2011. С. 66-70
36. Мартинов А. Формування та реалізація політики Європейського Союзу щодо Близькосхідного регіону // Європейські історичні студії. 2018. № 11. С. 28–53.
37. Озтурк І. Іран та Саудівська Аравія виходять на новий рівень дипломатичних відносин // Главком. URL: <https://glavcom.ua/world/world-politics/iran-ta-sauidivska-aravija-vikhodjat-na-novij-riven-diplomaticnikh-vidnosin-913617.html> (дата звернення: 28.05.2023).
38. Орлик В., Рукомеда Р. Близькосхідний вимір зовнішньої політики ЄС // Близький Схід: міжнародна безпека, регіональні відносини та перспективи для України. К., 2008. С.168–171.
39. Пророченко Н. О. Сила ісламських традицій. Політичні традиції і демократизація в державах Аравійського півострова // Політика і час. 2003. № 8. С. 63-67.

- 40.Пророченко Н. О. Особливості формування політичних систем у країнах Арабського Сходу в постбіполярний період // Дослідження світової політики. 2006. С. 29-45.
- 41.Примирення між Саудівською Аравією та Іраном може вплинути на континент. Як США залишилися поза грою – західні ЗМІ // iPress. URL: https://ipress.ua/articles/prymyrennya_mizh_saudivskoyu_araviieyu_ta_iranom_mozhe_vplynuty_na_kontynent_chomu_ssha_zalyshysya_poza_groyu__zahidni_zmi_340740.html (дата звернення: 29.05.2023).
- 42.Серов Д. І. Арабські країни Перської затоки : стратегічний пріоритет близько-східної політики України // Стратегічні пріоритети. 2007. № 3. С. 177-188.
- 43.Слободян Н. Політика США в Перській затоці // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2007. Вип. 91-93. С. 169-172
- 44.Субх М. Передумови проведення системних реформ у країнах Ради співробітництва арабських держав Перської затоки (2001–2010 рр.) // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. Маріуполь, 2015. Вип. 12. С. 268–277.
- 45.США виводять протиракетну оборону з Саудівській Аравії // Мілітарний. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/ssha-vyvodyat-protyraketnu-oboronu-z-saudivskij-araviyi/> (дата звернення: 12.05.2023).
- 46.Скороход Ю. С. Підходи США та Саудівської Аравії до проблем порушення балансу сил на Близькому Сході // Дослідження світової політики. 2009. Вип. 46. С. 152-165.
- 47.Татакі Д. Сучасний стан і проблеми співробітництва Китаю та Саудівської Аравії // Регіональні студії. Ужгород, Видавничий дім «Гельветика». Вип. 27. 2021. С.101–104.
- 48.Угода про співробітництво Європейський союз (ЄС) і Рада співробітництва арабської держави Перської затоки (РСАДПЗ). // The Diplomatic Service of the European Union. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/gulf-cooperation-council-gcc-and-eu_en

49. Швед В. Арабські країни Перської затоки у системі політичних змін початку ХХІ ст. // Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. №1 (7). К., 2019. с. 81–82.
50. Швед В. О. Близькосхідний регіон у сучасних стратегіях трансатлантичної спільноти. К: Знання. 2006. 280 с.
51. Швед В. О. Міжнародний форум «Затока і світ» : погляд з України // Іслам в Україні. URL: <http://islam.in.ua/ua/tochka-zoru/mizhnarodniy-forum-zatoka-i-svit-poglyad-zukrayini> (дата звернення: 11.05.2023).
52. al-Feisal T. Saudi Arabia's New Foreign Policy Doctrine in the aftermath of the Arab Awakening (Public Lecture) // Belfer Center for Science and International Affairs John F. Kennedy School of Government. URL: <https://www.belfercenter.org/sites/default/files/legacy/files/PrinceTHKSPublicLecture.pdf> .] (дата звернення: 09.05.2023).
53. Anderson I. Aramco, the United States, and Saudi Arabia: A study of the dynamics of foreign oil policy, 1933–1950. Princeton, 198
54. Fulton J. Situating Saudi Arabia in China's Belt and Road Initiative. // ACADEMIA. URL: https://www.academia.edu/44875274/Situating_Saudi_Arabia_in_Chinas_Belt_and_Road_Initiative (дата звернення: 05.06.2023).
55. Goldberg J. Saudi Crown Prince: Iran Supreme Leaders «Makes Hitter Look Good» // The Atlantic. 2018, April 2. URL: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/04/mohammed-bin-salman-iran-rael/557036/> (дата звернення: 05.06.2023).
56. Juan C., Meng Sh. Aligning China's Belt and Road Initiative with Saudi Arabia's 2030 Vision. Opportunities and Challenges. // Shanghai International Studies University URL: https://www.researchgate.net/publication/329035868_Aligning_China's_Belt_and_Road_Initiative_with_Saudi_Arabia's_2030_Vision_Opportunities_and_Challenges (дата звернення: 02.06.2023).
57. Lons. C. China's evolving role in the Middle East. // European Council on Foreign Relations. 2023. URL. https://ecfr.eu/publication/china_great_game_middle_east/ (дата звернення: 17.05.2023).

58. Rahman O. The emergence of GCC-Israel relation in a changing Middle East // Brookings Doha Centre. 2021, July 28. URL: <https://www.brookings.edu/research/the-emergence-of-gcc-israel-relations-in-a-changing-middle-east/> (дата звернення: 25.05.2023).
59. Saudi Arabia relations with China: functional, but not strategic. // Brookings URL: <https://www.brookings.edu/articles/saudi-arabias-relations-with-china-functional-but-not-strategic/> (дата звернення: 22.05.2023).
60. Saudi Arabia welcomes push for U.N. action against Iran on missiles. // Reuters. URL: <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security-un-saudi/saudi-arabia-welcomes-push-for-u-n-action-againstiran-on-missiles-idUSKCN1G20IH> (дата звернення: 28.05.2023).
61. Sun D. China's approach to the Middle East: Development before Democracy. // European Council on Foreign Relations. URL: https://ecfr.eu/publication/china_great_game_middle_east/ (дата звернення: 26.05.2023).
62. Turak N. Israeli prime minister makes historic UAE visit, stressing «new reality» for region // CNBC. 2021, Dec. 13. // URL: <https://www.cnbc.com/2021/12/13/israeli-prime-minister-makes-historic-uae-visit-stressing-new-reality-for-region-.html> (дата звернення: 09.05.2023).
63. Ulrichsen K. C. Israel and the Arab Gulf States: Drivers and Directions of Change // James A. Baker III. Institute for Public Policy of Rice University. 2014. 14 pp.
64. UN chief 'deeply troubled' by Saudi confirmation of Jamal Khashoggi's death. // UN News. URL: <https://news.un.org/en/story/2018/10/1023722> (дата звернення: 11.05.2023).
65. US announces more sanctions against Iran following Saudi attacks. // DW. URL: <https://www.dw.com/en/us-announces-more-sanctions-against-iran-following-saudi-attacks/a-50521411> (дата звернення: 12.05.2023).
66. US policy back on track in the region. // Gulf News. URL: <https://gulfnews.com/opinion/editorials/us-policy-back-on-track-in-the-region-1.2030740> (дата звернення: 01.06.2023).

67. Visit of King Abdullah bin Abd-el Aziz al-Saud, Saudi Arabia. // Barack Obama Presidential Library. URL: <https://www.obamalibrary.gov/timeline/item/visit-king-abdullah-bin-abd-el-aziz-al-saud-saudi-arabia> (дата звернення: 30.05.2023).
68. السياسة الخارجية السعودية والتنوع الاستراتيجي. علي الخشيبان. URL: <https://www.alarabiya.net/politics/2023/04/17/السياسة-الخارجية-السعودية-والتنوع-الاستراتيجي> (дата звернення : 06.05.2023).
69. السعودية والصين.. حدود الشراكة في عالم. URL: <https://www.aljazeera.net/midan/reality/politics/السعودية-والصين-حدود-الشراكة-في-عالم> (дата звертання: 30.05.2023)

ДОДАТКИ

Додаток А

Топ-10 виробників нафти

Топ-10 виробників нафти

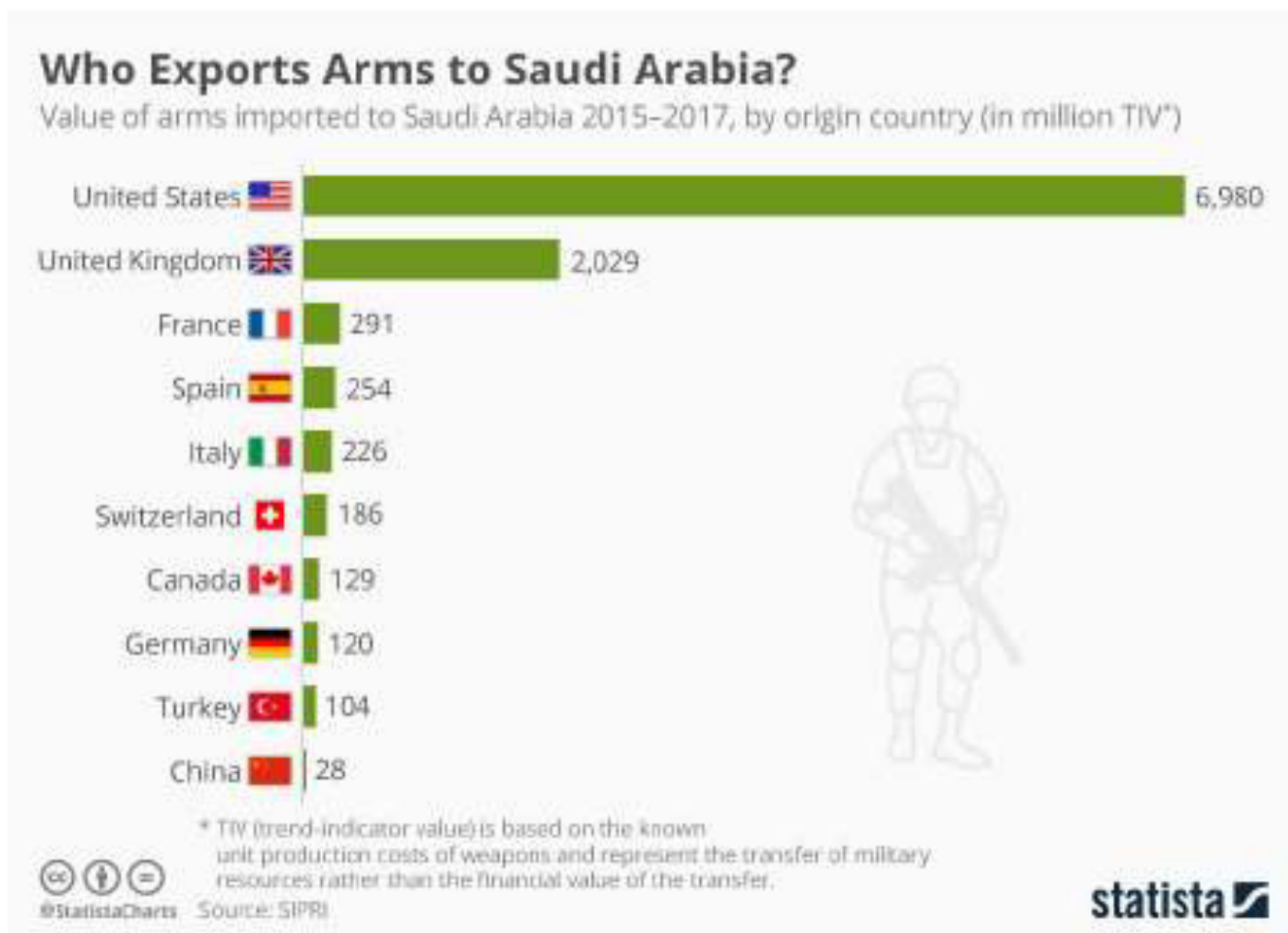
Кількість мільйонів барелів, добутих щодня

Джерело : <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60682693>

Додаток Б

Найбільші постачальники зброї для КСА за 2015-2017 рр.

Джерело:

<https://lb-aps-frontend.statista.com/chart/15863/who-exports-arms-to-saudi-arabia/>

Додаток В

SWOT- аналіз : недоліки та переваги зовнішньої політики КСА

СИЛЬНІ СТОРОНИ (STRENGTHS)	СЛАБКІ СТОРОНИ (WEAKNESSES)
<ul style="list-style-type: none"> • Енергетичний ресурс: Саудівська Аравія має значні нафтові резерви і є одним з провідних світових виробників нафти. Це дає їй сильну позицію на світових ринках та можливість впливати на енергетичні питання. • Геостратегічне розташування: Розташування Саудівської Аравії у Середньому Сході робить її ключовим гравцем у регіоні. Це дозволяє країні займати активну роль у сучасних міжнародних відносинах, зокрема у відносинах з іншими країнами Перської затоки та Близького Сходу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Залежність від нафтових доходів: Саудівська Аравія значною мірою залежить від доходів, отриманих від нафтових експортів. Це створює вразливість в економіці країни, оскільки коливання цін на нафту можуть суттєво вплинути на фінансову стійкість Саудівської Аравії. • Недостатність диверсифікації економіки: Значна частина економіки країни зосереджена у секторі нафтової промисловості. Недостатня диверсифікація може ускладнити адаптацію до змін в світовій економіці та обмежує розвиток інших промислових секторів.
МОЖЛИВОСТІ (OPPORTUNITIES):	ЗАГРОЗИ (THREATS):
<ul style="list-style-type: none"> • Розширення економічних зв'язків: Саудівська Аравія має можливість розширити свої економічні зв'язки з іншими країнами та інвестувати у різні галузі. Розвиток нетрадиційних секторів, таких як туризм, фінансові послуги та інноваційні технології, може допомогти диверсифікувати економіку країни. 	<ul style="list-style-type: none"> • Геополітичні конфлікти: Регіон Близького Сходу, включаючи Саудівську Аравію, є сценою різних геополітичних конфліктів. Напруженість і конфлікти можуть створювати загрози для стабільності та безпеки країни.

<ul style="list-style-type: none"> • Геополітичні перетворення: <p>Сучасні геополітичні зміни, такі як зміна позиції США у світі та зростання впливу Китаю, можуть відкрити нові можливості для Саудівської Аравії. Країна може знайти нових стратегічних партнерів і розширити свої впливові сфери у різних регіонах.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Тероризм і радикалізація: <p>Саудівська Аравія підвласна високому ризику тероризму та радикалізації. У країні присутні екстремістські групи, які можуть впливати на стабільність і безпеку Саудівської Аравії, а також на її зовнішні відносини.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Геокліматичні загрози: <p>Саудівська Аравія знаходиться у регіоні, який піддається геокліматичним ризикам, таким як природні катастрофи, спека та піщані бурі. Ці загрози можуть мати негативний вплив на інфраструктуру, економіку та життя населення.</p>
---	--